

جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

موضوع گزارش:
**گزارش تحلیلی بررسی مزیت نسبی بخش های تولیدی استان همدان در
راستای تحقق شعار سال ۱۴۰۳**

مدیر پروژه:

حسن پیمانی، مدیر کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

مشاور پروژه:

فرهاد کرم، سرپرست معاونت اقتصادی

تهیه کنندگان:

زینب خزائی (رئیس گروه مطالعه و تحلیل وضعیت بخش های اقتصادی)

سارا ساری گل (کارشناس مسئول اقتصادی)

تابستان ۱۴۰۳

إلى خير

فهرست مطالب

۵.....	چکیده
۶.....	۱-مقدمه
۷.....	۲-مروری بر مبانی نظری و روش تحقیق
۸.....	۳-پیشینه پژوهش و مطالعات تجربی
۱۰.....	۲- ضرورت انجام گزارش
۵- تجزیه و تحلیل آماری عملکرد بخش های تولیدی استان همدان و برآورد مزیت نسبی آنها در اقتصاد استان	
۱۳.....	همدان
۱۳.....	۵-۱- ارزش افزوده بخش های کشاورزی، صنایع و معادن و خدمات استان همدان
۱۷.....	۵-۲- تعیین مزیت های نسبی استان همدان از بعد تولید با استفاده از ضریب مکانی (LQ)
۱۹.....	۵-۳- یافته ها
۳۱.....	۶- جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی
۳۳.....	فهرست منابع

خلاصه مدیریتی

با توجه به اینکه یکی از الزامات برنامه ریزان توسعه اقتصاد محلی، درک صحیح از چگونگی گسترش فعالیت های دارای مزیت و قدرت رقابتی در منطقه است، لذا بررسی های آماری و تحلیل حساب های منطقه ای در راستای ارزیابی وضعیت اقتصادی، شناخت توانمندی های منطقه ای و همچنین تعیین اولویت های سرمایه گذاری براساس مزیت های نسبی، با اهمیت تلقی می گردد. استان همدان یکی از استان های غربی ایران می باشد که با وجود دارا بودن منابع طبیعی غنی، تنوع آب و هوایی، نیروی کار جوان و متخصص، قابلیت های گردشگری فراوان، در سال های گذشته نتوانسته آن طور که باید و شاید و به تناسب توانمندی ها و فرصت های خود سهم مناسبی از اقتصاد ملی را کسب کند، به طوری که سهم استان در محصول ناخالص داخلی کشور به قیمت بازار در سال ۱۳۹۹ معادل ۱،۴۴ درصد و به طور میانگین طی کل سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ معادل ۱،۵۳ درصد بوده است. از این رو، در تحقیق حاضر تلاش گردیده تا به منظور یافتن فعالیت های دارای مزیت نسبی موجود در بخش های مختلف اقتصادی در استان همدان با استفاده از شاخص ضریب مکانی (LQ) بتواند چراغی را در مسیر برنامه ریزی و سیاست گذاری اقتصادی صحیح در استان روشن نماید.

با توجه به نتایج تحقیق توصیه می شود برنامه ریزان ملی و منطقه ای با شناخت بخش های پایه ای و فعالیت هایی که در هر استان از مزیت نسبی برخوردار است، سیاست هایی را اتخاذ کنند که اولویتهای سرمایه گذاری، تخصیص منابع و تنظیم بودجه، فعالیت های پایه ای و دارای مزیت نسبی در استان را در برگیرد و سیاست های حمایتی در جهت دستیابی به رشد اقتصادی مناطق به سمت این فعالیت ها هدایت شود. مسئولین استانی نیز مطابق با برنامه های توسعه که بر سازماندهی فضایی و توزیع جغرافیایی جمعیت و فعالیت ها، متناسب با مزیت های نسبی هر منطقه تأکید دارند، با شناسایی بخش های پایه و فعالیت هایی که از مزیت نسبی برخوردار هستند به گونه ای استراتژی ها و سیاست های خود را اتخاذ کنند که اولویت سرمایه گذاری در فعالیت های دارای مزیت نسبی باشد، به طوری که سیاست های حمایتی در جهت دستیابی به رشد اقتصادی مناطق به سمت این فعالیت ها هدایت شود. برای سرمایه گذاری در استان همدان با توجه به نتایج اتخاذ شده در این تحقیق توصیه می گردد که اولویت برنامه ریزی و سرمایه گذاری را برای رونق هرچه بیشتر زیر بخش هایی که دارای مزیت نسبی بوده و یا حداقل وضعیت متوسط رو به رشدی دارند قرار دهند.

در رشته فعالیت **صنعت** میانگین ضریب مکانی استان همدان طی سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ برای کل بخش صنعت کمتر از یک و معادل ۰،۶۸ بوده است که این نشان دهنده عدم مزیت نسبی استان همدان در این رشته نسبت به میانگین کشوری می باشد. اما در این حوزه استان همدان در زیر رشته های آبرسانی، مدیریت پسماند و فاضلاب با ضریب ۱،۲، صنعت با ضریب ۱ و ساختمان نیز با ضریب ۱ به نسبت کشور در سطح متوسط قرار دارد که نشان از توانمندی و احتمال موفقیت استان در صورت افزایش سرمایه گذاری به ویژه سرمایه گذاری خارجی و در اولویت قرار دادن این حوزه ها در استان همدان دارد.

در رشته فعالیت **استخراج معدن** میانگین ضریب مکانی استان همدان طی سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ برای کل بخش معدن کمتر از یک و در حدود ۰،۰۵ بوده است که این نشان دهنده عدم مزیت نسبی استان همدان در رشته استخراج معدن نسبت به میانگین کشوری می باشد. لازم به ذکر است که حدود ۹۹ ارزش افزوده ایجاد این حوزه در استان همدان در رشته سایر معادن است و این استان در رشته نفت و گاز ارزش افزوده ای

در رشته فعالیت **خدمات** میانگین ضریب مکانی استان همدان طی سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ برای کل بخش خدمات ۱،۳ بوده است که این نشان دهنده مزیت نسبی استان همدان در این رشته (اما نه در سطح مورد انتظار) نسبت به میانگین کشوری می باشد. اما بررسی زیر رشته های این رشته فعالیت نشان میدهد که در مجموع در حوزه خدمات استان همدان ضریب مکانی زیررشته های آموزش (با ضریب ۱،۷)، فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی (با ضریب ۱،۷)، اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی (با ضریب ۱،۵)، فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی (با ضریب ۱،۵)، عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه (با ضریب ۱،۴)، حمل و نقل و انبارداری و پست (با ضریب ۱،۳)، فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی

(با ضریب ۱،۲)، املاک و مستغلات (با ضریب ۱،۱)، در همه سال ها بیشتر ۱ بوده و این نشان دهنده مزیت نسبی بالفعل این زیر

در رشته فعالیت **کشاورزی** میانگین ضریب مکانی استان همدان طی سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ برای کل بخش کشاورزی ۲،۵ بوده است که این نشان دهنده مزیت نسبی استان همدان در رشته کشاورزی نسبت به میانگین کشوری می باشد. در زیر رشته های این بخش نیز رشته زراعت و باغداری (با ضریب ۲،۹)، رشته پرورش حیوانات (با ضریب ۱،۶)، دارای مزیت نسبی و رشته جنگلداری با ضریب نزدیک به ۱ در سطح متوسط و در رشته ماهیگیری نیز (با ضریب ۰،۷) با عدم مزیت نسبی مواجه می باشد.

چکیده:

رشد و توسعه مناطق مختلف از مباحث اساسی نظریه های اقتصادی محسوب می شود، اکنون که به فرموده مقام معظم رهبری شعار سال های اخیر بر مبنای تولید و توجه ویژه به جهش و تقویت آن به عنوان سنگ بنای اصلی اقتصاد تعیین گردیده است، همچنین بر اساس اهداف اقتصادی مندرج در قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۷-۱۴۰۳) تحرک بخشی به چرخه قدرت ملی از طریق تمرکز بر جهش اقتصادی به منظور رفع چالش های موجود مورد تأکید قرار گرفته است، لذا تحقق این اهداف و عمل به شعار سال ۱۴۰۳ (جهش تولید با مشارکت مردم) نیازمند تجزیه و تحلیل روند تولید و ساختار آن در سطوح مختلف کشور است که دستیابی به آن مستلزم شناخت دقیق استعدادهای و توازن بالقوه بخشها و ترکیب آن در مناطق است تا بتوان بر اساس آن سیاستگذاری و برنامه ریزی متعادلی را در هر بخش از مناطق کشور محقق ساخت. در همین راستا این پژوهش با استفاده از محاسبه ضریب شاخص ضریب مکانی (LQ) ضمن بررسی عملکرد اقتصادی استان همدان به تشخیص بخش های مزیت دار و پایه ای استان بر اساس داده های حسابهای مالی ۱۳۹۹-۱۳۹۰ پرداخته است. در واقع باید گفت که شاخص ضریب مکانی، اهمیت نسبی یک فعالیت را در منطقه نسبت به اهمیت نسبی همان فعالیت در اقتصاد ملی نشان می دهد که توسط محققان حوزه جغرافیای اقتصادی و اقتصاد منطقه ای مورد استفاده قرار گرفته است لذا معیاری مناسبی جهت تشخیص مزیت نسبی در حوزه های تولیدی می باشد. نتایج حاکی از آن است که استان همدان در رشته فعالیت های عمده اقتصادی کشاورزی و خدمات از مزیت نسبی بیشتری نسبت به کل کشور برخوردار می باشد. همچنین مطالعه زیر بخش های رشته فعالیت های اقتصادی استان نیز نشان می دهد که این استان در ۳ فعالیت در حوزه کشاورزی، ۸ فعالیت در حوزه خدمات و ۳ فعالیت در حوزه صنعت نسبت به متوسط کشوری مزیت نسبی دارد لذا توجه ویژه به این بخش ها در اولویت برنامه ریزی و سرمایه گذاری برای استان همدان می باشند.

واژگان کلیدی:

مزیت نسبی: توانایی کشورها در تولید کالاها و خدمات با هزینه کمتر و قیمت پایینتر.
رشد اقتصادی: افزایش تولید کالاها و خدمات اقتصادی در یک دوره زمانی نسبت به دوره قبل.
تولید ناخالص داخلی: کل ارزش ریالی محصولات نهایی تولید شده توسط واحدهای اقتصادی مقیم کشور در دوره زمانی معین (سالانه یا فصلی) است.

بخش های تولیدی: منظور بخش های کشاورزی، صنعت، معدن و خدمات است.

شاخص ضریب مکانی (LQ): ضریب مکانی، اهمیت نسبی یک فعالیت را در منطقه نسبت به اهمیت نسبی همان فعالیت در اقتصاد ملی نشان می دهد.

۱- مقدمه:

مطالعه ساختار اقتصادی منطقه ای برای توضیح تغییرات اقتصاد منطقه ای، پیش بینی پیامدهای تصمیمات اقتصادی و برنامه ریزی آینده مفید است. در حقیقت اقتصاد یک منطقه عمدتاً به قدرت و ضعف بخشهای اقتصادی مختلف موجود در آن، پویایی ساختار صنعتی و عوامل منحصراً به فرد منطقه ای بستگی دارد (آذری و همکاران، ۱۴۰۱). رشد و توسعه اقتصادی مناطق، از مهمترین مباحث اقتصاد منطقه ای محسوب می شود. تحقق توسعه ملی، مستلزم شناخت امکانات و مزایای موجود اقتصادی مناطق مختلف کشور است. در برنامه ریزی ملی توسعه، به توانمندیهای اقتصادی مناطق چندان توجه نمی شود و این مسئله مانع از انجام سیاستگذاری و برنامه ریزی مطلوب برای توسعه منطقه ای می شود (سبحانی و درویشی، ۱۳۸۴). معمولاً اقتصاد یک منطقه زمانی توسعه می یابد که بخش های منطقه با گذشت زمان توسعه یابد. از آنجا که همواره در اقتصاد با محدودیت منابع مواجه هستیم، شناخت ویژگیها و مزایای اقتصادی هر منطقه امکان برنامه ریزی بهتر و هوشمندانه را در جهت تحقق اهداف توسعه فراهم می آورد. اگر چه توجه به سیاست های کلان در امر سیاستگذاری های منطقه ای به عنوان یک اصل کلی پذیرفته شده است، اما این بدان معنی نیست آنچه در سطح ملی مناسب است، برای تمامی مناطق نیز مفید واقع شود. لذا نادیده گرفتن استعدادها، توانایی ها و مزیت های نسبی هر منطقه در زمینه فعالیت های اقتصادی باعث می شود که سرمایه ها متناسب با امکانات و ظرفیت های بالقوه مناطق صورت نگیرد و با وجود اجرای برنامه های متعدد توسعه ملی و منطقه ای، همچنان روند توسعه نیافتگی مناطق ادامه یابد (غفاری فرد، ۱۳۹۹).

لذا یافتن مزیت های نسبی در بخش های مختلف اقتصادی، گامی مهم در جهت اولویت دادن به سرمایه گذاری در مناطق مختلف و در نتیجه افزایش تقاضا و درآمد محسوب می شود. از اینرو برای دستیابی به وضعیت مطلوب می توان از مزیت نسبی در عرصه فعالیت های اقتصادی بهره گرفت. در واقع با شناسایی و طبقه بندی مزیت نسبی در عرصه اقتصادی می توان به جلب و جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی در قطب های دارای مزیت کمک نمود و به تدریج رفاه اقتصادی و اجتماعی را در مناطق دارای مزیت گسترش داد. در همین ارتباط به کارگیری مدل های تحلیلی ضرائب مکانی، تغییر سهم، تکنیک های داده - ستانده، ضرایب منطقه ای پایه اقتصاد و اولویت بندی رتبه ای، زمینه را برای بررسی اثر فعالیت های مختلف اقتصادی و ارزیابی مقایسه ای آنها در جهت تعیین فرصتها و بهبود عملکرد ساختار اقتصاد منطقه ای فراهم می آورند (عابدین درکوش، ۱۳۷۲).

استان همدان یکی از استان های غربی ایران است که با وجود دارا بودن منابع طبیعی غنی، تنوع آب و هوایی، نیروی کار جوان و متخصص، قابلیت های گردشگری فراوان، در سالهای گذشته نتوانسته آن طور که باید و شاید و به تناسب توانمندیها و فرصتهای خود سهم مناسبی از اقتصاد ملی را کسب کند به طوریکه سهم استان در محصول

ناخالص داخلی کشور به قیمت بازار در سال ۱۳۹۹ معادل ۱,۴۴ درصد و به طور میانگین طی کل سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ معادل ۱,۵۳ درصد بوده است. از این رو، در تحقیق حاضر تلاش گردیده تا با استفاده از روش محاسبه ضریب مکانی زیربخش های تولیدی در استان همدان طی دوره زمانی ۱۳۹۹-۱۳۹۰ فعالیتهای اقتصادی استان که دارای مزیت نسبی نسبت به متوسط کشوری هستند را معرفی نماید تا در برنامه ریزی ها و سرمایه گذاری های توسعه ای اقتصاد استان همدان به منظور تحقق شعار سال ۱۴۰۳ (جهش تولید با مشارکت مردم) و نزدیک شدن به میانگین رشد سالانه اقتصادی ۸ درصدی در قانون برنامه پنج ساله هفتم (۱۴۰۷-۱۴۰۳) بتواند موثر واقع شود.

۲- مروری بر مبانی نظری و روش تحقیق:

نظریه های اقتصادی و تجارب کشورهای مختلف نشان می دهد برای رشد و توسعه اقتصادی، مسیرهای مختلفی وجود دارد و میزان رشد و توسعه به این موضوع بستگی دارد که در چه بخشهایی از اقتصاد، سرمایه گذاری انجام گیرد. نرخ رشد نیز با توجه به بخشهایی که در آنها سرمایه گذاری می شود، تفاوت می کند. به همین منظور نظام تولیدی را معمولاً به دو بخش کالاهای تولیدی و مصرفی تقسیم می کنند و اغلب گفته می شود که بخش کالاهای تولیدی، نیروی محرک رشد است. بنابراین، در بلندمدت به حداکثر رساندن رشد در گرو تخصیص هر چه بیشتر سرمایه گذاری در بخش های کلیدی و مهم اقتصاد است، به بیان دیگر روابط بین بخشی برای درک ساختار اقتصادی و اتخاذ سیاستهای اقتصادی ضروری است. در واقع، هسته اصلی برنامه ریزی توسعه را تخصیص منابع کمیاب بر مبنای اولویت ها تشکیل می دهد (جهانگرد و کشت ورز، ۱۳۹۰). بر مبنای تئوری های رشد نامتوازن و قطب رشد، سرمایه گذاری ها باید به طور هدفمند و در بخش هایی که قابلیت ایجاد تحرک را در سایر بخشهای اقتصادی دارند صورت پذیرد (جهانگرد و ناصری بروچنی، ۱۳۹۶). سرمایه گذاری در بخش های کلیدی یک اقتصاد منجر به رشد بیشتر اقتصادی می شود. منظور از بخش های کلیدی فعالیت ها، یا صناعی است که دارای بیشترین پیوندهای پسین و پیشین با سایر بخش های اقتصاد هستند (جهانگرد و حسینی، ۱۳۹۲). در حقیقت در نقشه تولید و اقتصادی دارای مزیت نسبی شناخته می شوند.

مفهوم «مزیت نسبی» به وسیله ریکاردو اقتصاددان انگلیسی پایه گذاری شد و این نظریه پس از نظریه «مزیت مطلق» اسمیت در مبحث مزایای تجارت آزاد بین المللی، مطرح شد. براساس مفهوم مزیت نسبی، چنانچه کشوری یک کالا را نسبت به دیگر کالاها ارزان تر تولید کند، این کشور در تولید چنین کالایی مزیت نسبی دارد. به علاوه، اگر کشور یاد شده بتواند کالای مورد نظر را در مقایسه با سایر کشورها با هزینه پایین تری صادر کند در مقایسه با سایر کشورها از مزیت نسبی در صادرات برخوردار خواهد بود (درویشی و عسکری، ۱۳۸۵). برای بررسی وجود یا عدم وجود مزیت نسبی معیارهای متعددی وجود دارد که مهمترین روش ها عبارتند از: روش هزینه منابع داخلی (DRC)^۱،

^۱- Domestic Resource Cost

نسبت هزینه به منفعت اجتماعی (SCB)^۲ روش مزیت نسبی آشکار شده (RCA)^۳ مدل سهم های متغیر (SSM)^۴ و روش ضریب مکانی (LQ)^۵ (لیقی و همکاران، ۱۳۹۱). همانطور که بیان شد، یکی از روشهای متداول جهت تشخیص بخش پایه (مزیت دار) از بخش غیرپایه، استفاده از تکنیک ضریب مکانی (LQ) است. ضریب مکانی نخستین بار توسط سارجنت فلورانس^۵ مطرح شد. در این روش فعالیتهای اقتصادی با هر درجه ای از جزئی شدن را می توان با مرجع بزرگتری مقایسه کرد (به عنوان مثال در سطح یک استان هر شهرستان در قیاس با کل استان و در سطح کشور هر استان در قیاس با کل کشور بررسی می شود). به عبارت دیگر، این روش به صورت ریاضی، اقتصاد منطقه ای را در مقایسه با اقتصاد مرجع بزرگتر، معمولاً اقتصاد ملی، ارزشگذاری می کند (فلورانس، ۱۹۴۳). این روش به صورت گسترده از دهه ۱۹۴۰ توسط محققان حوزه جغرافیای اقتصادی و اقتصاد منطقه ای مورد استفاده قرار گرفته است (گیسون و همکاران).^۶ آنها بیان داشتند که ضریب مکانی تا حد قابل قبولی فعالیت خاصی را در منطقه مورد نظر توضیح می دهد. ضریب مکانی (LQ) معیاری برای سنجش تمرکز یا مزیت نسبی یک یا چند صنعت، بخش صنعتی یا خوشه های صنعتی در منطقه ای است که می تواند یک خوشه، شهر، منطقه یا استان باشد که در این گزارش شاخص ضریب مکانی (LQ) در پی بررسی شرایط و خصوصیات اقتصاد استان همدان است و با بکارگیری اطلاعات حوزه های مختلف سعی در شناسایی فعالیت های دارای مزیت نسبی این استان می باشد.

۳-پیشینه پژوهش و مطالعات تجربی:

بررسی مقوله مزیت نسبی و رشد اقتصادی از زوایای مختلف، مورد توجه محققان داخلی و خارجی قرار گرفته است.

آقا محمدی و همکاران (۱۴۰۰) در مطالعه ای به سنجش تاثیر مزیت نسبی فعالیتهای اقتصادی در استانهای کشور بر تولید ناخالص داخلی استان ها طی سالهای ۱۳۸۳ و ۱۳۹۳ پرداختند. نتایج برآورد آن ها موید آن است که سه بخش عمده کشاورزی، ساختمان و خدمات اثری مثبت و معنادار بر رشد اقتصادی معادل ۰/۴۹، ۰/۰۸ و ۰/۰۷ درصد دارند. بخش صنعت، معدن و انرژی اثری منفی معادل ۰/۱۵ را بر رشد نشان می دهد. که این اثرگذاری منفی می تواند ناشی از اثرگذاری بیشتر سایر بخش ها بر تولید ناخالص داخلی باشد.

آذری و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه خود با محاسبه ضریب مکانی به تحلیل وضعیت مزیت نسبی بخشهای مختلف اقتصادی در استان گیلان پرداختند و نتیجه گرفتند که استان گیلان در بخش کشاورزی دارای مزیت نسبی بوده و در حوزه فعالیت برنده اقتصادی قرار داشته و دارای مزیت بالقوه برای رشد اقتصادی است. بخشهای مربوط به

۲- Social Cost Benefit

۳ - Revealed Comparative Advantage

۴ - Shift Share Model

۵ - Florence

۶ - Chunyun et al

کشاورزی، ساختمان، عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای، فعالیتهای خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا، فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی، اداره امور عمومی و خدمات شهری و آموزش دارای مزیت رقابتی بوده و روند رو به اعتلا را در سالهای مورد مطالعه طی کرده اند. نتایج مدل تغییر سهم نشان می دهد که در بخش مربوط به کشاورزی و فعالیت های خدماتی مربوط به فعالیت های مالی و بیمه استان گیلان نسبت به کشور عملکرد بهتری داشته اما در بخش مربوط به فعالیت های حرفه ای و علمی کشور نسبت به استان گیلان عملکرد بهتری را طی کرده است.

غفاری فرد (۱۳۹۹) نیز در مقاله ای به تشخیص بخش های مزیت دار استان های کشور طی دوره زمانی (۱۳۷۹-۱۳۹۲) پرداخته است. نتایج آن نشان می دهد که بیشتر استان ها اثر سهم منطقه ای مثبت و ساختاری در بخش های کشاورزی، ماهیگیری، صنعت، ساختمان، هتل و رستوران، تأمین آب، برق و گاز طبیعی، عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای، حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات، بهداشت و درمان و مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار دارند و این امر بیان کننده مزیت نسبی مناطقی در این بخش است. در بخش صنعت اثر مثبت ترکیب صنعتی (ساختاری) و رقابتی استان های اصفهان، ایلام، بوشهر، چهارمحال و بختیاری، خوزستان، سمنان، سیستان و بلوچستان، فارس، قم، کرمانشاه، گلستان، مازندران، هرمزگان و یزد مثبت است که نشان دهنده مزیت نسبی بخش صنعت در این استانها است.

عالی منش و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه ای بر اساس شاخص ضریب مکانی (سهم ارزش افزوده فعالیتهای اقتصادی به ارزش کل استان در مقایسه با ارزش افزوده فعالیتهای اقتصادی کشور به ارزش افزوده کل کشور) روند مزیت نسبی استان قزوین در فعالیتهای عمده اقتصادی طی سالهای ۱۳۷۹-۱۳۹۲ مورد بررسی قرار داده اند. نتایج نشان می دهد که رشته فعالیتهای عمده اقتصادی کشاورزی و صنعتی استان بیشتر از ۱ بوده و لذا این فعالیتهای اقتصادی استان قزوین از مزیت بیشتری نسبت به کل کشور برخوردار هستند.

جواهری و همکاران (۱۳۹۶) نیز در مطالعه ای با استفاده از شاخص ضریب مکانی و مزیت نسبی آشکار شده در استان کردستان از بین صنایع تولیدی مختلف به این نتیجه رسیدند که صنعت مبلمان از حیث تولید، اشتغال و صادرات دارای مزیت نسبی است.

نیمبائیرا و همکاران (۲۰۲۰) با استفاده از شاخص ضریب مکانی به شناسایی خوشه های صنعتی کلیدی در چهارکلان شهر ساحلی آفریقای جنوبی یعنی کیپ تاون، eThekwin، شهر بوفالو و خلیج نلسون ماندلا پرداخته است. یافته های این مطالعه نشان می دهد که صنایع فرعی در بخش های تولیدی و خدماتی، محرک های اصلی توسعه اقتصادی در این کلان شهرها بوده اند. با وجود ایجاد فناوری جدید، کسب و کار جدید و مشاغل جدید برای پیشروی توسعه اقتصادی در آفریقای جنوبی، نتایج به دست آمده از این مطالعه نشان می دهد که برخی از این کلان

شهرها در واقع با رکود اقتصادی در برخی از صنایع فرعی خود که قرار است محرکان اصلی رشد اقتصادی باشند، مواجه هستند.

جومیانتی (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای به بررسی مزیت نسبی در شهر گورونتالو اندونزی از سال ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۲ با استفاده از شاخص ضریب مکانی پرداخته است. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که بخش‌های صنعت پردازش و خدمات در این شهر دارای مزیت نسبی هستند.

سیتانگنگ (۲۰۱۵) نیز در مطالعه خود با استفاده از شاخص ضریب مکانی به بررسی وضعیت مزیت نسبی استان سوماترای کشور اندونزی بخش‌های اقتصادی پرداخته و بیان نموده که بخش کشاورزی با شاخص ۱/۵، بخش ساختمان با شاخص ۱/۲، هتلداری و رستوران با ۱/۱، حمل و نقل و ارتباطات ۱/۱ و بخش خدمات نیز با ۱/۱ فعالیت‌های پایه ای و دارای مزیت نسبی این استان می‌باشند. الحویش (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای با محاسبه شاخص ضریب مکانی برای منطقه تبوک کشور عربستان به این نتیجه رسیده است که بخش خدمات بیشترین سهم را در اشتغال و رشد اقتصادی منطقه در سال‌های ۲۰۱۰-۱۹۹۲ داشته است و در این منطقه دارای مزیت نسبی می‌باشد.

۴- ضرورت انجام گزارش:

ساختار اقتصادی و شیوه بهره‌وری از سرزمین و مناسبات درونی و بیرونی آن در هر مقطع از زمان نقش عمده‌ای در شکل‌گیری و سازمان‌یابی فضای کشور دارد، لذا هر کشوری برای دستیابی به توسعه پایدار، ضروریست که به توان تولیدی خود و استفاده از ظرفیت‌ها و توانمندیهای خود توجه ویژه‌ای نماید. مخصوصاً کشور ایران که در سال‌های اخیر با توجه به تحولات و تلاطم‌های زیادی که از لحاظ سیاسی و اقتصادی مواجه بوده و به فرمان مقام رهبری اقتصاد مقاومتی و تکیه بر توانمندی داخلی را سرلوحه امور خود قرار داده است، در واقع "گردش چرخ تولید" و "ایجاد اشتغال و مبارزه با بیکاری" یکی از اساسی‌ترین فاکتورها جهت رشد و شکوفایی اقتصاد و همچنین غلبه بر مشکلات اقتصادی کشور، بویژه مقابله با تحریم‌های اقتصادی خارجی است که در این راستا مقام معظم رهبری سالهاست که محور اصلی شعار سال را "تولید و اقتصاد" قرار داده‌اند و با این خط و مشی بر تقویت تولید و رفع موانع تأکید نموده‌اند. از طرف دیگر یکی از سنجه‌های کلیدی عملکرد اقتصادی در قانون برنامه پنج‌ساله هفتم (۱۴۰۷-۱۴۰۳)، میانگین رشد سالانه اقتصادی ۸ درصدی است که قطعاً تحقق آن نیازمند یک الگو و مدل توسعه اقتصادی مبتنی بر حقیقت و اطلاعات شفاف و صحیح و به روز است. لازم است که برای تحقق این هدف با توجه به منابع و امکانات سرشار خدادادی و بالقوه‌ای که وجود دارد در کنار نیروی انسانی متعهد و متخصص، وابستگی به درآمدهای نفتی را تا حد ممکن کاهش و تقویت و رونق بخش‌های تولید داخلی را در اولویت امور قرار دهد. از اینرو با تحقق چنین فرایندی ضمن به حرکت درآمدن چرخ تولید، اشتغال و رونق اقتصادی و کاهش وابستگی به نوسانات سیاسی و بین‌المللی را بیش از پیش در کشور شاهد خواهیم بود. برای دستیابی به چنین هدفی، سیستمی

مورد نیاز است که بتواند عملکرد اقتصادی مناطق مختلف کشور را محاسبه نموده و با شناسایی عوامل مؤثر بر کامیابی و یا ناکامی مناطق مختلف، در حقیقت به شناسایی توانمندی ها و مزیت های اقتصادی ویژه در هر منطقه بپردازد و توصیه های سیاستی مقتضی را برای تصحیح برنامه ها و سیاست گذاری ها و در نتیجه بهبود عملکرد اقتصاد منطقه ای ارائه نماید. این مهم با انجام تحلیل های کارشناسی و تحقیقات تخصصی در خصوص وضعیت فعلی بخش های تولیدی در هر استان و منطقه و ارائه راهکارهای کارشناسی توسط محققان و استفاده تصمیم سازان و مسئولان از نتایج بدست آمده محقق خواهد شد. شناخت مزیت های هر بخش در هر منطقه امکان برنامه ریزی بهتر و هوشمندانه تر را برای تحقق اهداف توسعه فراهم می کند.. لذا شناخت این مزیت ها برای تدوین و اجرای سیاست های کارآمد توسعه اقتصادی لازم و ضروری است.

تجزیه و تحلیل آماری عملکرد بخش های تولیدی استان همدان و برآورد مزیت نسبی آنها در اقتصاد استان همدان

۵- تجزیه و تحلیل آماری عملکرد بخش های تولیدی استان همدان و برآورد مزیت نسبی آنها در اقتصاد استان

همدان

معرفی استان:

استان همدان با ۱۹,۴۹۳ کیلومتر مربع وسعت، ۱,۲ درصد از کل مساحت کشور را به خود اختصاص داده است. از سمت شمال به استان های زنجان و قزوین، از سمت جنوب به استان لرستان، از سمت شرق به استان مرکزی و از سمت غرب به استان های کردستان و

کرمانشاه محدود شده است. بر اساس نتایج آخرین سرشماری نفوس و مسکن استان همدان در سال ۱۳۹۵ دارای ۱۷۳۸۲۳۴ نفر جمعیت بوده و ۲,۱۷ درصد از جمعیت کل کشور را در خود جای داده است. استان همدان که با نام تاریخی هگمتانه شناخته می شود، به عنوان پایتخت مادها و یکی از مهم ترین مراکز تمدن ایران باستان شناخته شده می شود و با داشتن تاریخ غنی، منابع طبیعی متنوع و موقعیت جغرافیایی منحصر به فرد، میزبان صنایع مختلفی است که هر یک به نوبه خود تاثیر قابل توجهی بر اشتغال و اقتصاد منطقه دارند. حدود ۵۱ درصد جمعیت را مردان و ۴۹ درصد آن را نیز زنان در قالب ۵۳۸۸۰۳ خانوار تشکیل می دهند. نگاهی به ترکیب سنی اعلام شده بر اساس سرشماری نفوس و مسکن استان در سال ۱۳۹۵ نشان می دهد که ۷۱,۴ درصد از جمعیت استان همدان را گروه سنی ۱۵-۶۴ سال تشکیل می دهند که در حقیقت نیروی کارآمد و فعال جمعیتی می باشند. این ویژگی به نوبه خود ظرفیت قابل توجهی در برنامه ریزی های اقتصادی و توسعه استان همدان محسوب می شود. بویژه اینکه بیش از ۸۰ درصد جمعیت استان همدان با سواد و ۸۷,۱ درصد باسواد در مناطق شهری و ۷۵,۹ درصد باسواد در مناطق روستایی هستند. در بین استان های کشور تنها استان های همدان و خراسان شمالی دارای نرخ رشد جمعیت منفی بوده است.

۵-۱- ارزش افزوده بخش های کشاورزی، صنایع و معادن و خدمات استان همدان:

روند رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی استان همدان در سال های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ (بجز سال ۱۳۹۴) صعودی اما با شیب ملایم بوده است اما متأسفانه در سال های اخیر به دلیل کاهش نزولات جوی و بروز بحران کم آبی تولید این بخش با بحران مواجه گردیده است. بحران آب به علت کاهش نزولات جوی، گرمای شدید هوا و بروز بحران کم آبی در همدان و خشک شدن سد اکباتان به عنوان مهمترین منبع ذخیره آب همدان، اجرای طرح هدفمندی یارانه ها در کنار تشدید تحریم های ظالمانه موجب کمبود مقدار و افزایش هزینه سوخت و برخی نهاده های تولید تا ۱۵ برابر، از مهمترین دلایل تاثیرگذار بر این کاهش رشد در بخش کشاورزی استان همدان بوده است. در گروه معادن ارزش افزوده به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ در سال های مورد بررسی مثبت بوده اما از سال ۱۳۹۴ تحول چشمگیری داشته است، هرچند که در سال ۱۳۹۶ با کاهش مواجه شده است، اما پس از آن تا حدودی سعی در

جبران آن نموده است. اما در مجموع باید گفت که با وجود بهره‌مندی استان از این نعمت خدادادی ارزش افزوده ایجاد این بخش در استان همدان قابل قبول و چشمگیر نمی‌باشد. به گفته فعالان اقتصادی استان دلیل ارزش افزوده پایین بخش معدن در تولید ناخالص داخلی عوامل مختلفی مانند وضعیت نامناسب اقتصادی، نقش ضعیف بخش خصوصی، عدم حضور سرمایه‌گذاران خارجی و بی‌توجهی به نقش معادن کوچک، افزایش حقوق دولتی، ماشین‌آلات فرسوده، مالیات، ممنوعیت‌های وارداتی و صادراتی این حوزه، عدم تأمین پایدار انرژی، خام‌فروشی و یا تولید محصول با ارزش افزوده پایین و خالی بودن ظرفیت صنایع پایین دستی می‌باشد.

ارزش افزوده بخش صنعت استان همدان در سال‌های مورد بررسی تقریباً روند مثبتی داشته است و نرخ رشد ارزش افزوده این بخش از سال ۱۳۹۶ به بعد روندی مثبت و به نسبت دیگر بخش‌های اقتصادی صعودی‌تر داشته است که می‌توان یکی از مهمترین دلایل اصلی آن نیز افزایش تعداد کارگاه‌های ده نفر کارکن و بیشتر می‌باشد. باید گفت که توسعه صنعت یکی از سیاست‌های مهم برای دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی بالاتر است. بر این اساس مزیت توسعه صنعتی در کنار واقعیت رشد اقتصادی پایین کشور و استان همدان در سال‌های اخیر، باعث اهمیت توجه به رشد بخش صنعت در اقتصاد این استان و در مجموع کل کشور شده است.

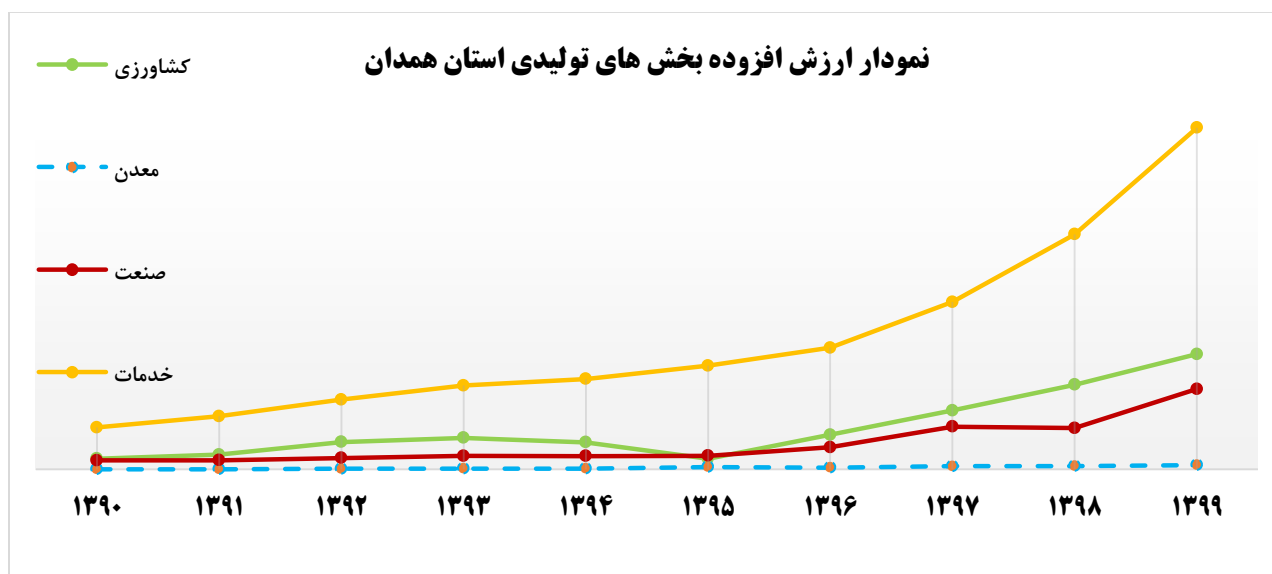
در گروه خدمات به عنوان مهمترین و سنگین وزن ترین بخش تولیدی در استان با روند مثبت مواجه بوده است. لازم به ذکر است که در جریان بهبود وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات در صورتی که این افزایش در حوزه فعالیت‌های خدماتی همانند آموزش، فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی و فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی، که هر یک به‌نوعی «سرمایه انسانی» را هدف قرار داده‌اند دیده شود نقطه امید محسوب می‌گردد و در واقع یک جنبه انباشت سرمایه و ایجاد ثروت در جامعه به‌خصوص با دید بلندمدت، سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی است.

ارزش افزوده بخشی های کشاورزی، معادن، صنایع و خدمات استان همدان سال ۱۳۹۰ در دوره ۱۳۹۹-۱۳۹۰ میلیارد ریال

۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۱۳۶۷۸۸,۷	۱۰۰۵۰۷,۱	۶۹۸۹۵,۰	۴۱۱۳۴,۷	۱۲۸۳۸,۰	۳۲۰۸۲,۱	۳۷۴۰۰,۱	۳۲۵۱۹,۱	۱۷۵۳۶,۷	۱۲۸۳۸,۰	کشاورزی
۵۱۰۷,۱	۳۹۷۶,۶	۳۷۷۲,۵	۲۲۲۴,۳	۲۸۱۹,۵	۱۰۱۹,۵	۹۲۱,۹	۸۶۱,۸	۲۴۹,۴	۲۳۶,۳	معادن
۹۵۲۸۶,۹	۴۸۹۷۷,۴	۵۰۸۳۲,۰	۲۶۳۰۰,۷	۱۶۱۴۶,۲	۱۵۸۵۲,۶	۱۵۹۸۶,۱	۱۳۴۹۲,۱	۱۰۸۱۴,۶	۱۰۶۷۴,۴	صنعت
۴۰۵۳۴۴,۶	۲۷۸۹۸۹,۷	۱۹۸۶۹۵,۰	۱۴۴۳۶۱,۱	۱۲۳۰۲۵,۶	۱۰۷۳۲۴,۶	۹۹۶۰۳,۷	۸۲۸۵۳,۸	۶۳۱۲۷,۲	۴۹۷۲۳,۸	خدمات

ماخذ: مرکز آمار ایران

سهم اجزای تشکیل دهنده ارزش افزوده استان همدان

طی دوره مورد بررسی بخش خدمات در استان همدان مانند کل کشور بیشترین سهم ارزش افزوده ایجاد می کند اما به خود اختصاص داده است و طی سال های مورد بررسی روند آن در حیطه ۶۰ درصد در نوسان بوده است. اما در مقایسه با ارزش افزوده بخش خدمات کل کشور این بخش در استان همدان حدود ۱,۵ درصد را به خود اختصاص داده است.

با توجه به اینکه بخش کشاورزی در استان همدان جایگاه ویژه‌ای دارد هرچند به نسبت پتانسیلهای موجود به اندازه تولید مطلوب و مورد انتظار خود نرسیده است، اما همواره سهم قابل توجهی (حدود یک پنجم) از ارزش افزوده استان همدان را به خود اختصاص داده است و در مقایسه با میانگین کشوری وضعیت بالاتری را دارد و در مجموع حدود ۳ درصد از کل ارزش افزوده کشور را شامل می‌شود. بخش صنعت در استان همدان تقریباً دوشادوش بخش کشاورزی حدود یک پنجم ارزش افزوده سالانه استان را تأمین می‌کند اما سهم کمتر از ۱ درصد این بخش نشان می‌دهد که استان همدان راه زیادی تا رسیدن به چشم‌اندازها و انتظارات دارد در این حوزه دارد.

سهم بسیار اندک ارزش افزوده معدن استان همدان از ارزش افزوده این بخش در کشور نشان‌دهنده نیاز به تلاش بیشتر این استان در این حوزه دارد. سهم ارزش افزوده گروه معادن استان همدان نیز طی سال‌های مورد بررسی و با نوسان اندک بوده است که این نشان از غلبه خام فروشی بر ایجاد ارزش افزوده در این حوزه در استان همدان می‌باشد.

سهم بخشهای تولیدی استان همدان از ارزش افزوده از کشور (درصد)

۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲,۸۲	۳,۰۶	۳,۱۹	۲,۷۳	۲,۸۳	۲,۷۶	۳,۵۳	۳,۵۴	۳,۰۴	۳,۴۲	کشاورزی
۰,۰۷	۰,۰۷	۰,۰۸	۰,۰۸	۰,۱۴	۰,۰۷	۰,۰۴	۰,۰۳	۰,۰۱	۰,۰۱	معدن
۰,۷۹	۰,۷۷	۱,۱۱	۰,۹۵	۰,۷۱	۰,۸۸	۰,۸۰	۰,۷۳	۰,۸۱	۱,۰۳	صنعت
۱,۵۹	۱,۶۶	۱,۶۴	۱,۶۰	۱,۶۰	۱,۵۹	۱,۶۴	۱,۵۸	۱,۶۳	۱,۶۴	خدمات

مأخذ: محاسبات تحقیق بر اساس آمارهای مرکز آمار ایران

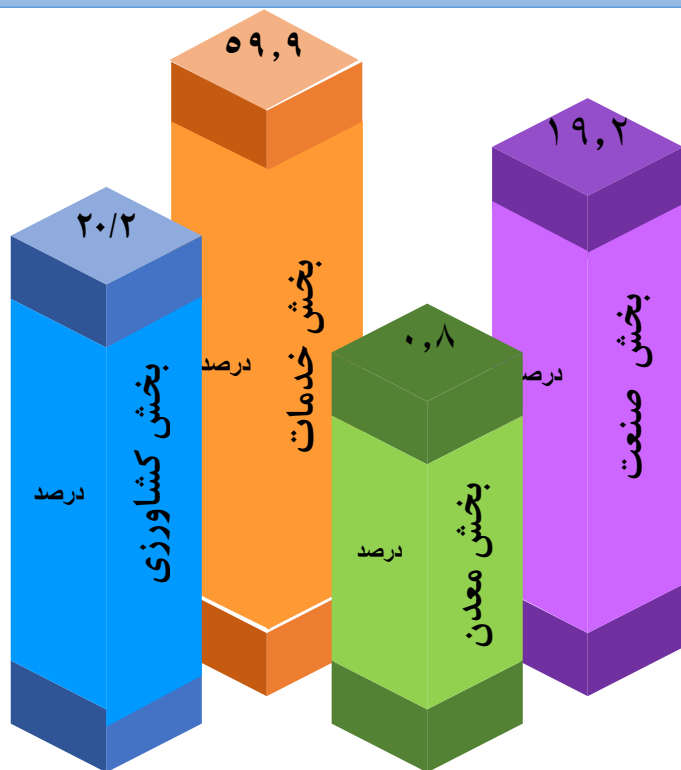
سهم بخشهای تولیدی از کل ارزش افزوده استان همدان (درصد)

۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	
۲۰,۲	۲۱,۹	۲۰,۲	۱۷,۹	۱۹,۷	۱۹,۴	۲۳	۲۳,۷	۱۷,۹	۱۶	کشاورزی
۰,۸	۰,۹	۱,۱	۱	۱,۵	۰,۶	۰,۶	۰,۶	۰,۳	۰,۳	معدن
۱۹,۲	۱۶,۳	۲۱,۳	۱۸,۵	۱۳,۹	۱۵,۳	۱۵,۳	۱۵,۴	۱۷,۲	۲۱,۸	صنعت
۵۹,۹	۶۰,۹	۵۷,۴	۶۲,۷	۶۴,۸	۶۴,۸	۶۱,۱	۶۰,۳	۶۴,۶	۶۱,۹	خدمات

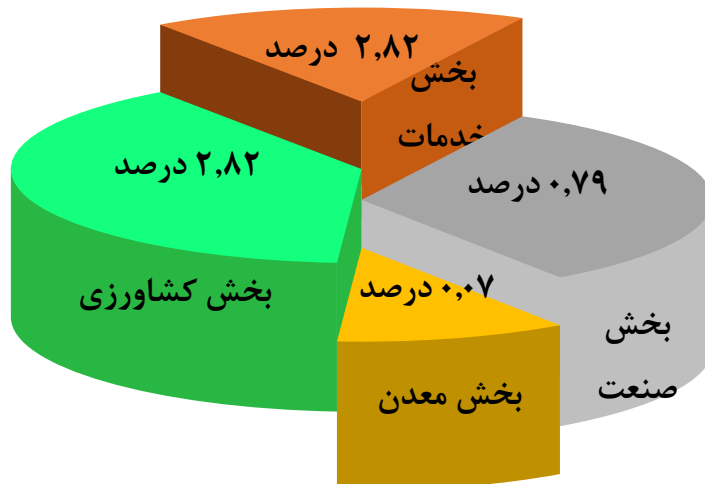
مأخذ: محاسبات تحقیق بر اساس آمارهای مرکز آمار ایران

سهم بخش های تولیدی از کل ارزش افزوده استان همدان در سال ۱۳۹۹

سهم بخش های تولیدی استان همدان از کل ارزش افزوده کشور در سال ۱۳۹۹

۵-۲- تعیین مزیت های نسبی استان همدان از بعد تولید با استفاده از ضریب مکانی (LQ):

برای تحلیل وضعیت اقتصادی یک منطقه جغرافیایی از روش ها و مدل های مختلفی استفاده می شود. از جمله متداول ترین روش تحلیل اقتصادی منطقه، ارزیابی مزیت نسبی بخش های مختلف اقتصادی به منظور برنامه ریزی و هدایت سرمایه گذاری به سمت توسعه یافتگی مناطق می باشد. برای شناسایی مزیت نسبی روش های متعددی وجود دارد. یکی از مهمترین این روش ها، محاسبه ضریب مکانی در متداول ترین شکل خود ابزاری برای اندازه گیری درجه تخصص تولیدی یک منطقه در فعالیت های مختلف اقتصادی محسوب می شود. با ارزیابی ضریب مکانی مشخص می شود چه بخش های اقتصادی استان نسبت به کشور دارای مزیت نسبی است. این شاخص از تقسیم سهم ارزش افزوده یک بخش اقتصادی از استان نسبت به سهم ارزش افزوده همان بخش اقتصادی از کشور به دست می آید. برای ارزیابی مزیت نسبی بخش های اقتصادی استان از شاخص ضریب مکانی (LQ) به صورت زیر استفاده می کنیم.

$$(LQ) = \frac{\frac{e_i}{\sum e_i}}{\frac{E_i}{\sum E_i}}$$

(iLQ) ضریب مکانی تولید استان در بخش i، e_i : تولید استان در بخش i، $\sum e_i$: کل تولید استان، E_i : تولید کشور در بخش i، $\sum E_i$: کل تولید کشور.

نسبت ضریب مکانی به عبارتی سهم تولید هر بخش در استان به سهم کل تولید در کشور است و در صورتی که این نسبت بزرگتر از ۱ باشد، استان در آن فعالیت مزیت نسبی بیشتری نسبت به سهم متوسط کشور دارد. اگر مقدار این شاخص برای یک بخش اقتصادی استان مساوی ۱ باشد، استان در سطح متوسط کشور می باشد. در صورتیکه (LQ) کوچکتر از ۱ باشد، استان مزیت نسبی کمتری نسبت به سطح متوسط کشور دارد.

LQ شاخص ضریب مکان در متداول ترین شکل خود ابزاری برای اندازه گیری درجه تخصص تولیدی یک منطقه در فعالیت های مختلف اقتصادی محسوب می شود. در این شاخص، متغیرهایی نظیر ارزش افزوده بخش ها، میزان تولید بخش ها، میزان اشتغال، میزان سرمایه گذاری و... هر یک از فعالیت های اقتصادی استان نسبت به ارزش افزوده بخش ها، میزان تولید بخش ها، میزان اشتغال، میزان سرمایه گذاری و... همان فعالیت اقتصادی در کل کشور سنجیده می شود و فعالیت هایی که از تخصص تولیدی برخوردارند، نمایان می شود.

- اگر $LQ > 1$ باشد، استان در فعالیت مورد نظر نسبت به کشور از تخصص تولیدی بیشتری برخوردار است.
- اگر $LQ = 1$ باشد، تخصص تولیدی استان و کشور در فعالیت مورد نظر یکسان است.
- اگر $LQ < 1$ باشد، استان در فعالیت مورد نظر نسبت به کشور از تخصص تولیدی کمتری برخوردار است.

۵-۳- یافته ها:

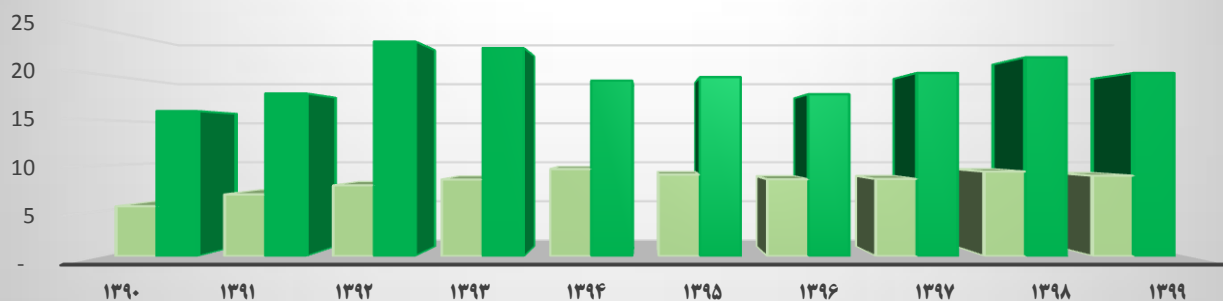
در این مطالعه پس از محاسبه شاخصهای سهم ارزش افزوده بخش های عمده اقتصادی از کل ارزش افزوده استان و سهم ارزش افزوده بخشهای عمده اقتصادی از کل ارزش افزوده کشور و محاسبه مزیت نسبی برای بخش های عمده اقتصادی، به بررسی روند این شاخص ها در سال های ۱۳۹۰-۱۳۹۹ پرداخته می شود.

بررسی روند بخش های اقتصادی حوزه کشاورزی در استان همدان:

بررسی رشته فعالیت کشاورزی، شکار و جنگلداری طی سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۹ نشان می دهد که مقدار ضریب مکانی کل بخش کشاورزی در همه سال ها بیشتر از ۱ می باشد. بنابراین می توان گفت که استان همدان در این رشته فعالیت، نسبت به کشور مزیت نسبی بالفعل داشته است. همچنین آمارها نشان می دهند که سهم ارزش افزوده رشته فعالیت استان همدان به ارزش افزوده رشته فعالیت کشور در مقایسه با سهم جمعیتی (۲,۱۷ درصد) و نیز محصول ناخالص داخلی بدون نفت (میانگین حدود ۱,۵ درصد) به نسبت از سهم بیشتری برخوردار است. بر اساس آمارها بخش کشاورزی در کل حدود ۱۰ درصد (۸,۲) از کل ارزش افزوده کشور و ۲۰ درصد در سبد ارزش افزوده ایجاد استان همدان سهم دارد. اما بررسی زیر رشته های این رشته فعالیت نشان می دهد که در مجموع در حوزه کشاورزی استان همدان ضریب مکانی زیر رشته زراعت و باغداری و پرورش حیوانات در همه سال ها بیشتر از ۱ بوده و این نشان دهنده مزیت نسبی بالفعل این زیر رشته ها در استان همدان به نسبت کشور است. طی سال های مورد بررسی ارزش افزوده رشته زراعت و باغداری استان همدان به طور میانگین حدود ۴ درصد از کل ارزش افزوده ایجاد شده این رشته فعالیت در کشور و نزدیک به ۱۷ درصد از کل ارزش افزوده استان همدان را شامل می شود. ارزش افزوده رشته پرورش حیوانات نیز طی همه سال ها میانگین حدود ۲ درصد از ارزش افزوده این رشته در کشور و تقریباً ۳ درصد از کل ارزش افزوده استان را ایجاد نموده است. زیر رشته جنگلداری در اکثر سال ها (بجز سه سال که ضریب مکانی آن ها هم نزدیک به ۱ می باشد) حدود ۱ است و جنگلداری طی سال های ۱۳۹۰-۱۳۹۹ نشان می دهد که استان در این رشته در سطح متوسط قرار دارد و مزیت چندانی در این حوزه به چشم نمی آید. اما در رشته ماهیگیری نیز طی تمام سال های مورد بررسی ضریب مکانی استان همدان کمتر از ۱ است و نشان از عدم برتری استان در این حوزه فعالیت نسبت به کشور را دارد.

نمودار سهم ارزش افزوده رشته کشاورزی از کل ارزش افزوده کشور و استان همدان

	1390	1391	1392	1393	1394	1395	1396	1397	1398	1399
سهم بخش کشاورزی از کل ارزش افزوده کشور	5	7	8	8	10	9	8	9	9	9
سهم بخش کشاورزی از کل ارزش افزوده استان همدان	16	18	24	23	19	20	18	20	22	20

گزارش تحلیلی بررسی مزیت نسبی بخش های تولیدی استان همدان در راستای تحقق شعار سال ۱۴۰۳

سهم ارزش افزوده رشته فعالیت کشاورزی استان به ارزش افزوده رشته فعالیت کشور																					ضریب مکانی	
سهم ارزش افزوده رشته فعالیت کشاورزی استان از جمع ارزش افزوده استان					سهم ارزش افزوده رشته فعالیت کشاورزی کشور																	
کل کشاورزی	زراعت و باغداری	پرورش حیوانات	جنگلداری	ماهیگیری	کل کشاورزی	زراعت و باغداری	پرورش حیوانات	جنگلداری	ماهیگیری	کل کشاورزی	زراعت و باغداری	پرورش حیوانات	جنگلداری	ماهیگیری	کل کشاورزی	زراعت و باغداری	پرورش حیوانات	جنگلداری	ماهیگیری	کل کشاورزی		
۱۳۹۰	۲,۹	۳,۳	۲,۲	۱,۱	۰,۶	۳,۴۲	۳,۹۰	۲,۶۱	۱,۳۳	۰,۷۵	۱۶	۱۳	۲,۹	۰,۰۸	۰,۲	۵,۴۹	۳,۸۷	۱,۲۹	۰,۰۷	۰,۲۶		
۱۳۹۱	۲,۶	۳,۰	۲,۲	۱,۱	۰,۸	۳,۰۴	۳,۴۵	۲,۴۸	۱,۳۱	۰,۸۸	۱۸	۱۴	۳,۸	۰,۰۷	۰,۳	۶,۸۰	۴,۶۰	۱,۷۶	۰,۰۶	۰,۳۷		
۱۳۹۲	۳,۰	۳,۶	۱,۷	۱,۰	۰,۸	۳,۵۴	۴,۲۲	۱,۹۷	۱,۲۲	۰,۹۲	۲۴	۲۰	۲,۹	۰,۰۶	۰,۳	۷,۷۹	۵,۶۴	۱,۷۱	۰,۰۶	۰,۳۹		
۱۳۹۳	۲,۷	۳,۳	۱,۵	۰,۹	۰,۸	۳,۵۳	۴,۲۴	۱,۹۱	۱,۲۱	۰,۹۹	۲۳	۲۰	۲,۷	۰,۰۷	۰,۴	۸,۴۵	۶,۰۶	۱,۸۴	۰,۰۷	۰,۴۷		
۱۳۹۴	۲,۰	۲,۴	۱,۲	۰,۸	۰,۷	۲,۷۶	۳,۲۴	۱,۶۶	۱,۱۶	۱,۰۲	۱۹	۱۶	۲,۵	۰,۰۷	۰,۴	۹,۶۰	۶,۹۱	۲,۰۵	۰,۰۸	۰,۵۶		
۱۳۹۵	۲,۲	۲,۵	۱,۴	۱,۰	۰,۸	۲,۸۳	۳,۲۶	۱,۸۵	۱,۳۱	۰,۹۷	۲۰	۱۷	۲,۶	۰,۰۷	۰,۴	۸,۹۸	۶,۵۹	۱,۷۹	۰,۰۷	۰,۵۳		
۱۳۹۶	۲,۱	۲,۴	۱,۵	۰,۹	۰,۷	۲,۷۳	۳,۱۴	۱,۹۰	۱,۲۲	۰,۹۷	۱۸	۱۵	۲,۶	۰,۰۷	۰,۴	۸,۴۷	۶,۱۳	۱,۷۵	۰,۰۸	۰,۵۲		
۱۳۹۷	۲,۴	۲,۸	۱,۶	۱,۰	۰,۵	۳,۱۹	۳,۷۳	۲,۱۵	۱,۳۱	۰,۶۸	۲۰	۱۷	۲,۹	۰,۰۵	۰,۳	۸,۵۰	۶,۰۹	۱,۸۲	۰,۰۵	۰,۵۴		
۱۳۹۸	۲,۴	۲,۸	۱,۴	۱,۶	۰,۵	۳,۰۶	۳,۶۲	۱,۸۴	۲,۱۳	۰,۶۶	۲۲	۱۹	۲,۷	۰,۰۹	۰,۳	۹,۳۲	۶,۷۹	۱,۹۱	۰,۰۵	۰,۵۷		
۱۳۹۹	۲,۳	۲,۷	۱,۴	۱,۹	۰,۴	۲,۸۲	۳,۳۱	۱,۷۳	۲,۳۲	۰,۵۲	۲۰	۱۷	۲,۴	۰,۱۲	۰,۲	۸,۸۷	۶,۵۳	۱,۷۱	۰,۰۶	۰,۵۷		
میانگین	۲,۵	۲,۹	۱,۶	۱,۲	۰,۷	۳,۱	۳,۶	۲,۰	۱,۵	۰,۸	۲۰,۰	۱۶,۸	۲,۸	۰,۱	۰,۳	۸,۲	۵,۹	۱,۸	۰,۱	۰,۵		

ماخذ: محاسبات تحقیق بر اساس داده های مرکز آمار ایران

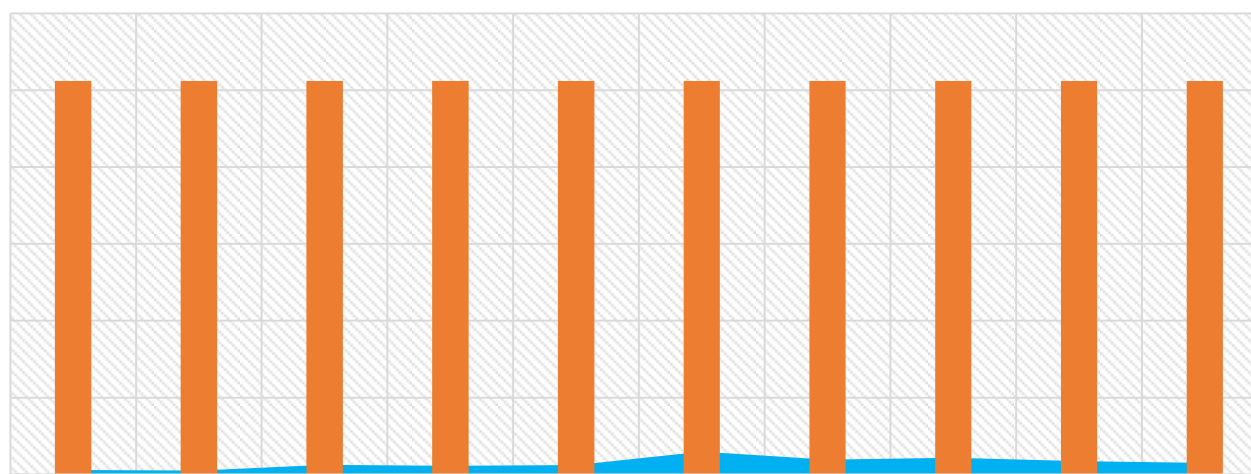
نمودار میانگین سهم ارزش افزوده رشته فعالیت کشاورزی در کشور و استان همدان

بررسی روند بخش های اقتصادی حوزه استخراج معدن در استان همدان:

بررسی رشته فعالیت استخراج معدن طی سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ نشان میدهد که مقدار ضریب مکانی کل استخراج معدن در همه سال ها کمتر از ۱ می باشد. بنابراین می توان گفت که استان همدان در این رشته فعالیت، نسبت به کشور مزیت نسبی بالفعل ندارد. در کل استخراج معدن حدود ۱۸ درصد از کل ارزش افزوده کشور و ۰,۷۵ درصد از ارزش افزوده استان همدان را شامل می شود. لازم به ذکر است که سهم بالای ارزش افزوده این رشته در کشور در حوزه نفت و گاز است.

سهم بخش معدن از ارزش افزوده کشور و استان همدان

[illegible]

ضرب مکانی				سهم ارزش افزوده رشته فعالیت معدن			سهم ارزش افزوده رشته فعالیت معدن			سهم ارزش افزوده رشته فعالیت معدن		
استان به ارزش افزوده رشته فعالیت کشور			استان از جمع ارزش افزوده استان			کشور از جمع ارزش افزوده رشته فعالیت کشور			کشور از جمع ارزش افزوده رشته فعالیت کشور			
کل استخراج معدن	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معدن	استخراج سایر معدن	کل استخراج معدن	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معدن	استخراج سایر معدن	کل استخراج معدن	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معدن	استخراج سایر معدن	کل استخراج معدن	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معدن	استخراج سایر معدن	
۱۳۹۰	۰,۰۱	۰,۰۰۰۰	۰,۴۰	۰,۰۱	۰	۰,۰۵	۰,۰۳	۰	۰,۰۳	۰	۰,۰۷	
۱۳۹۱	۰,۰۱	۰,۰۰۰۰	۰,۲۸	۰,۰۱	۰	۰,۰۳	۰,۰۳	۰	۰,۰۳	۰	۰,۰۹	
۱۳۹۲	۰,۰۳	۰,۰۰۰۰	۰,۸۰	۰,۰۳	۰	۰,۰۹	۰,۰۶	۰	۰,۰۶	۰	۰,۰۸	
۱۳۹۳	۰,۰۳	۰,۰۰۰۰	۰,۷۶	۰,۰۴	۰	۱,۰	۰,۰۶	۰	۰,۰۶	۰	۰,۰۷	
۱۳۹۴	۰,۰۵	۰,۰۰۰۰	۰,۹۶	۰,۰۷	۰	۱,۳	۰,۰۶	۰	۱,۳	۰	۱,۰	
۱۳۹۵	۰,۱۱	۰,۰۰۰۲	۱,۹۲	۰,۰۱	۰,۰۰۰۲	۲,۵	۱,۰۵	۰,۰۰۲	۱,۰۵	۱,۰۵	۰,۰۸	
۱۳۹۶	۰,۰۶	۰,۰۰۰۴	۰,۹۳	۰,۰۸	۰,۰۰۰۵	۱,۲	۱,۰	۰,۰۰۵	۱,۰	۱,۰	۱,۰	
۱۳۹۷	۰,۰۶	۰,۰۰۰۰	۰,۹۷	۰,۰۸	۰,۰۰۰۰	۱,۳	۱,۰	۰,۰۰۱	۱,۰	۱,۰	۱,۰	
۱۳۹۸	۰,۰۶	۰,۰۰۰۰	۰,۶۵	۰,۰۷	۰,۰۰۰۱	۰,۹	۰,۹	۰,۰۰۱	۰,۹	۰,۹	۱,۰	
۱۳۹۹	۰,۰۵	۰,۰۰۱۰	۰,۳۴	۰,۰۷	۰,۰۰۱۲	۰,۴	۰,۸	۰,۰۱۲	۰,۷	۰,۱۲	۲,۲	
میانگین	۰,۰۵	۰,۰۰	۰,۸۰	۰,۰۵	۰,۰۰	۱,۰۳	۰,۷۵	۰,۰۰	۰,۷۵	۰,۰۰	۱,۰۳	

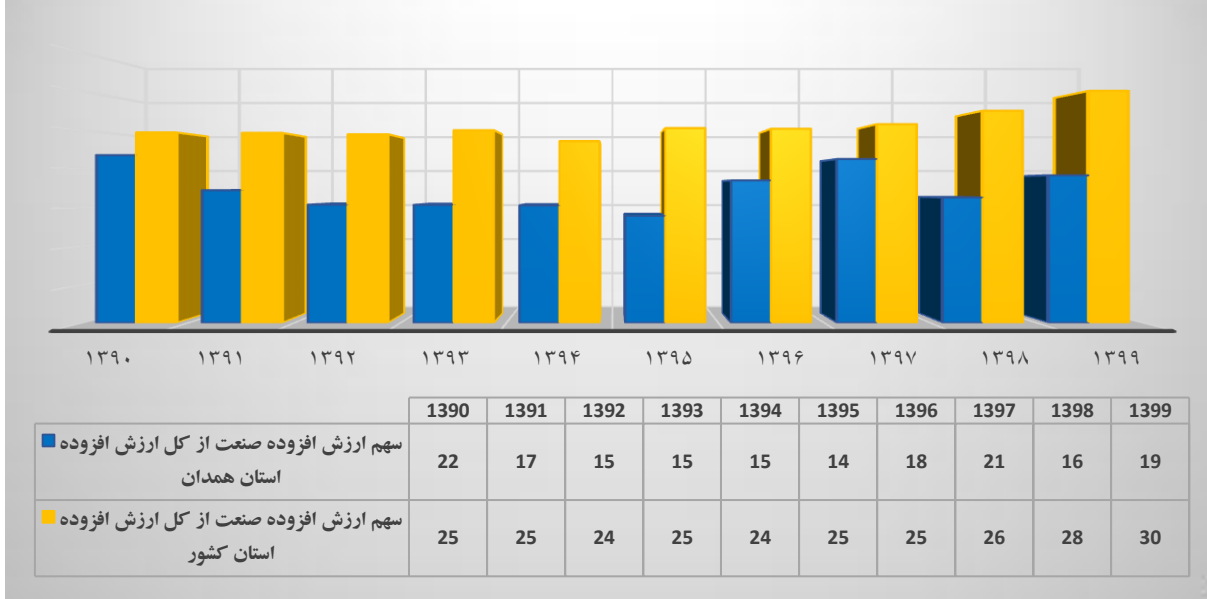
نمودار میانگین سهم ارزش افزوده رشته فعالیت معدن در کشور و استان همدان

بررسی روند بخش های اقتصادی حوزه صنعت در استان همدان:

بررسی رشته فعالیت صنعت طی سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ نشان می دهد که به طور میانگین این رشته سهمی در حدود یک چهارم از کل ارزش افزوده کشور و کمتر از یک پنجم از کل ارزش افزوده ایجاد شده استان همدان را دارد که مقدار ضریب مکانی کل بخش صنعت در همه سال ها کمتر از ۱ می باشد. بنابراین می توان گفت که استان همدان در این رشته فعالیت، نسبت به کشور دارای مزیت نسبی بالفعل نمی باشد. همچنین آمارها نشان می دهند که سهم ارزش افزوده رشته فعالیت استان همدان به ارزش افزوده رشته فعالیت کشور در مقایسه با سهم جمعیتی (۲,۱۷ درصد) و نیز محصول ناخالص داخلی بدون نفت (میانگین حدود ۱,۵ درصد) به نسبت از سهم کمتری برخوردار است. اما بررسی زیر رشته های این رشته فعالیت نشان می دهد که در مجموع در حوزه صنعت استان همدان ضریب مکانی زیررشته آبرسانی، مدیریت پسماند و فاضلاب در همه سال ها بیشتر از ۱ بوده و این نشان دهنده مزیت نسبی بالفعل این زیر رشته در استان همدان به نسبت کشور است. در زیر رشته ساختمان نیز ضریب مکانی استان همدان در اغلب سال ها بیشتر از یک و در برخی سال ها نزدیک به ۱ است که نشان از توانمندی و مزیت نسبی این استان در این حوزه نسبت به کشور است. محاسبات مربوط به زیر رشته های صنعت و تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا نیز طی سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ نشان می دهد که مقدار ضریب مکانی استان همدان در همه سال ها کمتر از یک و کمتر از دیگر زیر رشته های این بخش می باشد. بنابراین در این زیر رشته ها استان همدان نسبت به کشور مزیت نسبی بالفعل ندارد.

نمودار مقایسه سهم بخش صنعت از کل ارزش افزوده ایجاد کشور و استان همدان

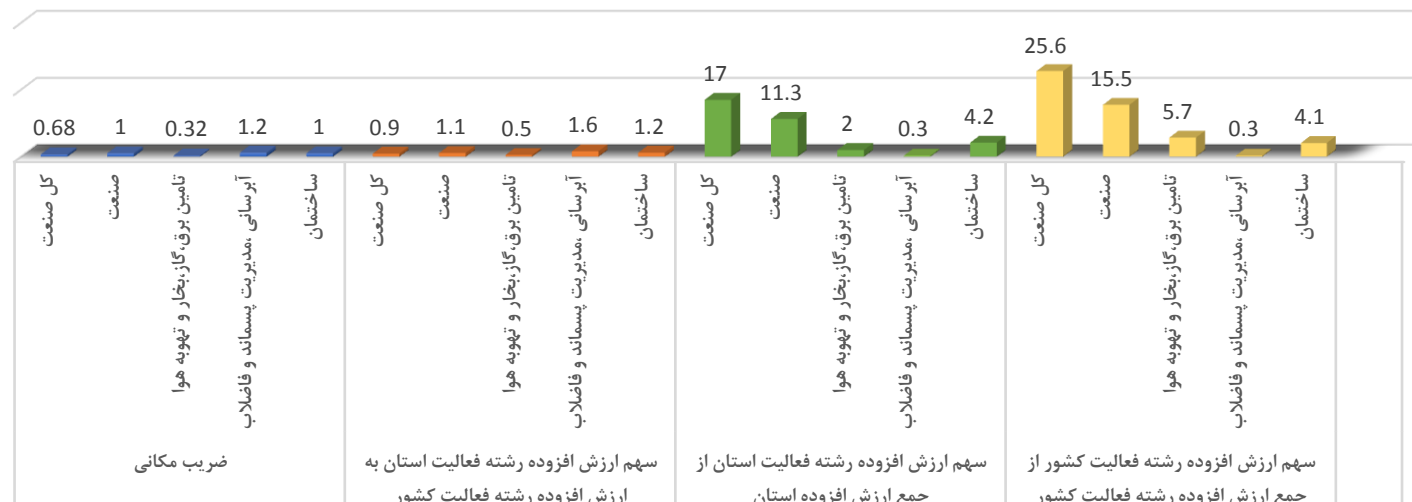

گزارش تحلیلی بررسی ظرفیت های تولیدی، مزیت نسبی بخش های تولیدی استان همدان در راستای تحقق شعار سال ۱۴۰۳

		ضریب مکانی				سهم ارزش افزوده رشته فعالیت صنعت استان به ارزش افزوده رشته فعالیت کشور				سهم ارزش افزوده رشته فعالیت صنعت استان از جمع ارزش افزوده استان				سهم ارزش افزوده رشته فعالیت صنعت کشور از جمع ارزش افزوده رشته فعالیت کشور						
	کل صنعت	صنعت	تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	آبرسانی ، مدیریت پسماند و فاضلاب	ساختمان	کل صنعت	صنعت	تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	آبرسانی ، مدیریت پسماند و فاضلاب	ساختمان	کل صنعت	صنعت	تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	آبرسانی ، مدیریت پسماند و فاضلاب	ساختمان	کل صنعت	تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	آبرسانی ، مدیریت پسماند و فاضلاب	ساختمان	
۱۳۹۰	۰،۸۸	۰،۹۳	۰،۴۷	۰،۹	۱،۲	۱	۱،۱	۰،۵	۱،۱	۱،۴	۲۲	۱۳	۲	۰،۳	۵،۸	۲۵	۱۴	۵	۰،۳	۵،۰
۱۳۹۱	۰،۷۰	۰،۷۳	۰،۳۴	۱،۰	۱،۰	۰،۸	۰،۴	۱،۱	۱،۱	۱،۱	۱۷	۱۱	۲	۰،۳	۴،۳	۲۵	۱۵	۵	۰،۳	۴،۵
۱۳۹۲	۰،۶۳	۰،۶۷	۰،۲۶	۱،۵	۰،۹	۰،۷	۰،۳	۱،۸	۱،۱	۱۵	۱۵	۱۰	۱	۰،۳	۳،۸	۲۴	۱۵	۵	۰،۲	۴،۱
۱۳۹۳	۰،۶۱	۰،۶۶	۰،۲۹	۱،۲	۰،۸	۰،۸	۰،۴	۱،۶	۱،۱	۱۵	۱۵	۱۰	۲	۰،۳	۳،۶	۲۵	۱۵	۵	۰،۳	۴،۴
۱۳۹۴	۰،۶۵	۰،۶۶	۰،۴۱	۱،۴	۰،۸	۰،۹	۰،۶	۱،۹	۱،۱	۱۵	۱۵	۱۰	۲	۰،۵	۳،۵	۲۴	۱۵	۴	۰،۳	۴،۴
۱۳۹۵	۰،۵۵	۰،۵۸	۰،۲۳	۱،۷	۰،۸	۰،۷	۰،۳	۲،۲	۱،۱	۱۴	۱۴	۹	۱	۰،۴	۳،۶	۲۵	۱۵	۶	۰،۳	۴،۳
۱۳۹۶	۰،۷۳	۰،۷۶	۰،۵۲	۱،۳	۱،۵	۱،۰	۰،۷	۱،۷	۱،۲	۱۸	۱۸	۱۱	۳	۰،۴	۵،۸	۲۵	۱۵	۶	۰،۳	۳،۹
۱۳۹۷	۰،۸۲	۰،۹۸	۰،۳۱	۱،۵	۱،۱	۱،۳	۰،۴	۲،۱	۱،۴	۲۱	۲۱	۱۵	۲	۰،۴	۴،۲	۲۶	۱۵	۷	۰،۳	۳،۹
۱۳۹۸	۰،۵۹	۰،۶۵	۰،۲۱	۱،۶	۱،۰	۰،۸	۰،۳	۲،۰	۱،۳	۱۶	۱۶	۱۱	۲	۰،۴	۳،۶	۲۸	۱۶	۷	۰،۳	۳،۶
۱۳۹۹	۰،۶۴	۰،۷۰	۰،۱۷	۱،۷	۱،۱	۰،۸	۰،۲	۲،۱	۱،۴	۱۹	۱۹	۱۴	۱	۰،۳	۳،۷	۳۰	۲۰	۶	۰،۲	۳،۳
میانگین	۰،۶۸	۱	۰،۳۲	۱،۲	۱،۰	۰،۹	۰،۵	۱،۶	۱،۲	۱۷	۱۷	۱۱،۳	۲	۰،۳	۴،۲	۲۵،۶	۱۵،۵	۵،۷	۰،۳	۴،۱

ماخذ: محاسبات تحقیق بر اساس داده های مرکز آمار ایران

نمودار میانگین سهم ارزش افزوده رشته فعالیت صنعت در کشور و استان همدان

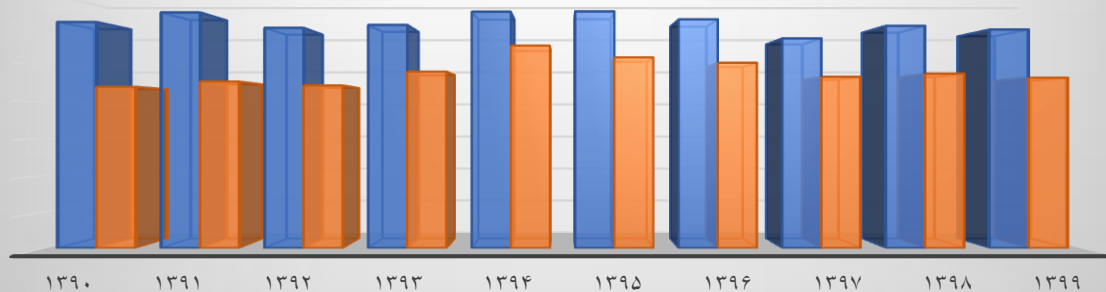

بررسی روند بخش های اقتصادی حوزه خدمات در استان همدان:

بررسی رشته فعالیت خدمات طی سال های ۱۳۹۹-۱۳۹۰ نشان می دهد که به طور میانگین این رشته سهمی در حدود نصف از کل ارزش افزوده کشور و بیشتر از یک دوم از کل ارزش افزوده ایجاد شده استان همدان دارد که مقدار ضریب مکانی کل بخش خدمات در همه سال ها بیشتر از ۱ و معادل ۱,۳ می باشد. بنابراین می توان گفت که استان همدان در این رشته فعالیت، نسبت به کشور دارای مزیت نسبی بالفعل می باشد (هرچند با سطح مورد انتظار فاصله دارد).

اما بررسی زیر رشته های این رشته فعالیت نشان می دهد که در مجموع در حوزه خدمات استان همدان ضریب مکانی زیر رشته های آموزش، فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی، اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی، فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی، عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه، حمل و نقل و انبارداری و پست، فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی، املاک و مستغلات در همه سال ها بیشتر از ۱ بوده و این نشان دهنده مزیت نسبی بالفعل این زیر رشته ها در استان همدان به نسبت کشور است.

نمودار مقایسه سهم بخش خدمات از کل ارزش افزوده ایجاد کشور و استان همدان

	1390	1391	1392	1393	1394	1395	1396	1397	1398	1399
■ سهم خدمات همدان از ارزش افزوده	62	65	60	61	65	65	63	57	61	60
■ سهم خدمات کشور از ارزش افزوده	44	46	45	48	55	52	51	47	48	47

جمع خدمات

عمده فروشی و خرده

فروشی، تعمیر وسایل نقلیه

حمل و نقل و انبارداری و
پست

تامین جا و غذا

اطلاعات و ارتباطات

مالی و بیمه ای

املاک و مستغلات

فعالیت های حرفه ای،
علمی و فنی

فعالیت های اداری و
خدمات پشتیبانی

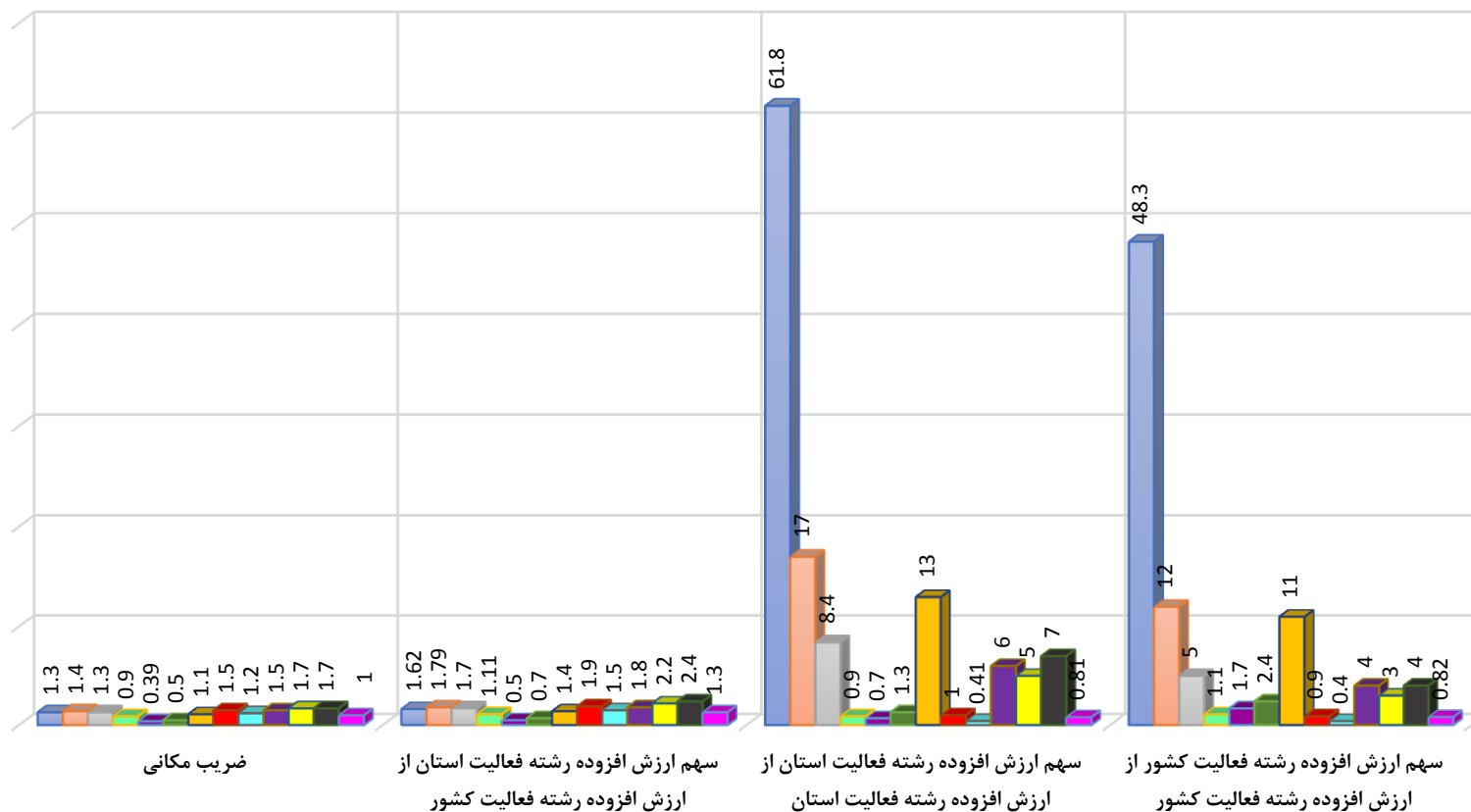
اداره امور عمومی،
خدمات شهری و تامین

اجتماعی آموزش

فعالیت های مربوط به
سلامت انسان و مددکاری

فعالیت های هنر،
سرگرمی، تفریح و سایر
خدمات

نمودار میانگین سهم ارزش افزوده رشته فعالیت خدمات در کشور و استان همدان

ضریب مکانی بخش های اقتصادی خدمات استان همدان

جمع خدمات	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه	حمل و نقل و انبارداری و پست	تامین جا و غذا	اطلاعات و ارتباطات	مالی و بیمه ای	املاک و مستغلات	فعالیت های حرفه ای ، علمی و فنی	فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی	آموزش	فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	فعالیت های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۱۳۹۰	۱,۴۰	۱,۵	۱,۲	۱,۰	۰,۳۵	۰,۶	۱,۴	۱,۶	۱,۲	۱,۶	۲	۱
۱۳۹۱	۱,۴۲	۱,۶	۱,۲	۱,۰	۰,۳۸	۰,۶	۱,۴	۱,۶	۱,۳	۱,۹	۲	۱
۱۳۹۲	۱,۳۵	۱,۵	۱,۲	۱,۰	۰,۳۸	۰,۵	۱,۲	۱,۶	۱,۲	۲,۳	۱,۹	۱
۱۳۹۳	۱,۲۶	۱,۴	۱,۳	۰,۹	۰,۳۵	۰,۵	۱,۱	۱,۵	۱,۱	۱,۷	۱,۷	۰,۹
۱۳۹۴	۱,۱۷	۱,۳	۱,۲	۰,۸	۰,۳۷	۰,۴	۱,۰	۱,۴	۰,۹	۱,۵	۱,۶	۰,۹
۱۳۹۵	۱,۲۴	۱,۴	۱,۳	۰,۹	۰,۴۱	۰,۵	۱,۰	۱,۶	۰,۹	۱,۷	۱,۷	۰,۹
۱۳۹۶	۱,۲۳	۱,۴	۱,۲	۰,۹	۰,۴۱	۰,۶	۱,۰	۱,۵	۰,۹	۱,۷	۱,۷	۱,۱
۱۳۹۷	۱,۲۲	۱,۳	۱,۳	۰,۸	۰,۴۲	۰,۶	۱,۰	۱,۵	۱,۳	۱,۶	۱,۷	۱
۱۳۹۸	۱,۲۷	۱,۴	۱,۵	۰,۹	۰,۴۱	۰,۶	۱,۰	۱,۵	۱,۴	۱,۶	۱,۷	۱
۱۳۹۹	۱,۲۸	۱,۵	۱,۸	۰,۹	۰,۴۲	۰,۵	۱,۰	۱,۶	۱,۵	۱,۷	۱,۴	۱,۱
میانگین	۱,۳	۱,۴	۱,۳	۰,۹	۰,۳۹	۰,۵	۱,۱	۱,۵	۱,۲	۱,۷	۱,۷	۱

ماخذ: محاسبات تحقیق بر اساس داده های مرکز آمار ایران

سهم ارزش افزوده رشته فعالیت خدمات استان از ارزش افزوده رشته فعالیت کشور

جمع خدمات	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه	حمل و نقل و انبارداری و پست	تامین جا و غذا	اطلاعات و ارتباطات	مالی و بیمه ای	املاک و مستغلات	فعالیت های حرفه ای ، علمی و فنی	فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی	آموزش	فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	فعالیت های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۱۳۹۰	۱,۶۴	۱,۷۹	۱,۴	۱,۱۲	۰,۴	۰,۷	۱,۶	۱,۸	۱,۹	۲,۳	۲,۴	۱,۲
۱۳۹۱	۱,۶۳	۱,۸۰	۱,۴	۱,۱۱	۰,۴	۰,۷	۱,۶	۱,۵	۱,۸	۲,۲	۲,۳	۱,۲
۱۳۹۲	۱,۵۸	۱,۸۰	۱,۴	۱,۱۱	۰,۴	۰,۶	۱,۳	۱,۵	۱,۸	۲,۷	۲,۲	۱,۱
۱۳۹۳	۱,۶۴	۱,۷۹	۱,۷	۱,۱۱	۰,۵	۰,۶	۱,۵	۲,۰	۱,۸	۲,۲	۲,۳	۱,۲
۱۳۹۴	۱,۵۹	۱,۷۸	۱,۶	۱,۱۱	۰,۵	۰,۶	۱,۶	۱,۹	۱,۸	۲,۱	۲,۲	۱,۲
۱۳۹۵	۱,۶۰	۱,۷۸	۱,۶	۱,۱۱	۰,۵	۰,۶	۱,۳	۲,۰	۱,۸	۲,۱	۲,۲	۱,۲
۱۳۹۶	۱,۶۰	۱,۷۸	۱,۶	۱,۱۱	۰,۵	۰,۸	۱,۳	۱,۹	۱,۸	۲,۱	۲,۲	۱,۴
۱۳۹۷	۱,۶۴	۱,۷۹	۱,۸	۱,۱۱	۰,۶	۰,۸	۱,۳	۲,۰	۱,۹	۲,۱	۲,۲	۱,۴
۱۳۹۸	۱,۶۶	۱,۷۹	۲,۰	۱,۱۱	۰,۵	۰,۷	۱,۳	۱,۹	۱,۸	۲,۱	۲,۲	۱,۳
۱۳۹۹	۱,۵۹	۱,۸۰	۲,۲	۱,۱۲	۰,۵	۰,۶	۱,۲	۲,۰	۱,۸	۲,۱	۱,۸	۱,۴

گزارش تحلیلی بررسی ظرفیت های تولیدی، مزیت نسبی بخش های تولیدی استان همدان در راستای تحقق شعار سال ۱۴۰۳

میانگین	۱,۶۲	۱,۷۹	۱,۷	۱,۱۱	۰,۵	۰,۷	۱,۴	۱,۹	۱,۵	۱,۸	۲,۲	۲,۴	۱,۳
جمع خدمات	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه	حمل و نقل و انبارداری و پست	تامین جا و غذا	اطلاعات و ارتباطات	مالی و بیمه ای	املاک و مستغلات	فعالیت‌های حرفه‌ای ، علمی و فنی	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی	آموزش	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	
۱۳۹۰	۶۱,۹	۱۶	۶	۰,۹	۰,۶	۱,۶	۱۴	۰,۳۹	۷	۷	۶	۰,۸۲	
۱۳۹۱	۶۴,۶	۱۷	۷	۱,۰	۰,۶	۱,۶	۱۵	۰,۴۱	۶	۶	۶	۰,۹۰	
۱۳۹۲	۶۰,۳	۱۸	۷	۱,۰	۰,۶	۱,۴	۱۲	۰,۴۰	۶	۶	۶	۰,۷۸	
۱۳۹۳	۶۱,۱	۱۶	۹	۱,۰	۰,۶	۰,۹	۱۳	۰,۴۲	۶	۵	۷	۰,۸۰	
۱۳۹۴	۶۴,۸	۱۵	۹	۱,۲	۰,۷	۱,۰	۱۳	۰,۴۵	۷	۶	۹	۰,۹۳	
۱۳۹۵	۶۴,۸	۱۵	۹	۱,۱	۰,۸	۰,۹	۱۳	۰,۴۳	۷	۶	۸	۰,۸۶	
۱۳۹۶	۶۲,۷	۱۶	۸	۱,۰	۰,۸	۱,۱	۱۲	۰,۴۱	۷	۶	۸	۰,۹۶	
۱۳۹۷	۵۷,۴	۱۶	۸	۰,۹	۰,۷	۱,۴	۱۱	۰,۴۵	۶	۴	۷	۰,۷۶	
۱۳۹۸	۶۰,۹	۱۸	۱۰	۰,۸	۰,۶	۱,۲	۱۱	۰,۳۷	۶	۴	۶	۰,۷۱	
۱۳۹۹	۵۹,۹	۲۰	۱۱	۰,۴	۰,۵	۲,۰	۱۰	۰,۴۱	۵	۴	۴	۰,۶۲	
میانگین	۶۱,۸	۱۷	۸,۴	۰,۹	۰,۷	۱,۳	۱۳	۰,۴۱	۶	۵	۷	۰,۸۱	

ماخذ: محاسبات تحقیق بر اساس داده های مرکز آمار ایران

سهم ارزش افزوده رشته فعالیت خدمات استان از ارزش افزوده رشته فعالیت استان

جمع خدمات	عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه	حمل و نقل و انبارداری و پست	تامین جا و غذا	اطلاعات و ارتباطات	مالی و بیمه ای	املاک و مستغلات	فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی	آموزش	فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	فعالیت های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات
۱۳۹۰	۴۴,۲	۱۱	۵	۰,۹	۱,۶	۲,۶	۱۰	۰,۸	۰,۳	۳	۳	۰,۸۱
۱۳۹۱	۴۵,۶	۱۱	۶	۱,۰	۱,۵	۲,۵	۱۱	۰,۸	۰,۳	۳	۳	۰,۸۶
۱۳۹۲	۴۴,۶	۱۲	۶	۱,۱	۱,۵	۲,۵	۱۱	۰,۷	۰,۳	۲	۳	۰,۸۰
۱۳۹۳	۴۸,۴	۱۲	۷	۱,۲	۱,۸	۲,۰	۱۱	۰,۹	۰,۴	۳	۴	۰,۸۸
۱۳۹۴	۵۵,۵	۱۲	۸	۱,۵	۲,۰	۲,۲	۱۳	۱,۱	۰,۵	۴	۵	۱,۰۲
۱۳۹۵	۵۲,۳	۱۱	۷	۱,۳	۲,۰	۲,۰	۱۳	۱,۰	۰,۵	۴	۵	۰,۹۲
۱۳۹۶	۵۰,۸	۱۱	۷	۱,۲	۲,۰	۱,۸	۱۲	۱,۰	۰,۵	۳	۵	۰,۹۰
۱۳۹۷	۴۶,۹	۱۲	۶	۱,۱	۱,۷	۲,۳	۱۱	۰,۹	۰,۳	۳	۴	۰,۷۵
۱۳۹۸	۴۷,۸	۱۳	۷	۰,۹	۱,۵	۲,۱	۱۱	۰,۹	۰,۳	۳	۳	۰,۶۹
۱۳۹۹	۴۶,۷	۱۴	۶	۰,۴	۱,۳	۴,۴	۱۰	۱,۰	۰,۳	۲	۳	۰,۵۶
میانگین	۴۸,۳	۱۲	۵	۱,۱	۱,۷	۲,۴	۱۱	۰,۹	۰,۴	۳	۴	۰,۸۲

۶- جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی:

رشد و توسعه اقتصادی مناطق (استان های) یک کشور یکی از مهمترین مباحث اقتصاد منطقه ای در سال های اخیر محسوب می شود. به نحوی که بررسی رشد و توسعه مناطق به عنوان یکی از اهداف مهم استانی مورد توجه قرار گرفته است. در حقیقت با مرور وضعیت اقتصادی در سطوح استانی و مناطق، مشخص می شود که برخی مناطق نسبت به مناطق دیگر دارای عملکرد اقتصادی بهتری هستند و در مقایسه با میانگین کشوری رشد اقتصادی بالاتری دارند که این رشد فزاینده می تواند ناشی از عوامل متعددی چون ساختار اقتصادی مناسب، وجود مزیت های نسبی در فعالیت های مختلف و سیاستگذاری و برنامه ریزی منطقه ای صحیح باشد.

نادیده گرفتن استعدادهای، توانایی ها و مزیت های نسبی هر منطقه در زمینه فعالیت های اقتصادی باعث می شود که سرمایه گذاری ها متناسب با امکانات و ظرفیت های بالقوه مناطق صورت نگیرد و با وجود اجرای برنامه های متعدد توسعه ملی و منطقه ای همچنان روند توسعه نیافتگی ادامه یابد.

در این گزارش سعی شده است تا بر اساس شاخص ضریب مکانی (سهم ارزش افزوده بخش اقتصادی استان به ارزش افزوده کل استان در مقایسه با سهم ارزش افزوده بخش اقتصادی کشور به ارزش افزوده کل کشور) روند مزیت نسبی استان همدان در فعالیت های عمده اقتصادی طی دوره زمانی ۱۳۹۹-۱۳۹۰ به تفصیل مورد بررسی قرار دهد.

لذا باید گفت که ضریب مکانی شاخصی بسیار مهم برای بررسی و ارزیابی عملکرد بخش های اقتصادی در سطح استان ها می باشد.

مقایسه این شاخص نشان می دهد که رشته فعالیت های عمده اقتصادی کشاورزی و خدمات استان همدان بیشتر از ۱ بوده لذا این فعالیت های اقتصادی استان از مزیت بیشتری نسبت به کل کشور برخوردار می باشد. بنابراین می توان نتیجه گرفت که این فعالیت ها برای سرمایه گذاری جایگاه مناسب تری نسبت به سایر فعالیت های اقتصادی در استان دارند.

همچنین با استفاده از این نتایج به ویژه بررسی وضعیت نسبی استان در زیر بخش های فعالیت های اقتصادی می توان در آموزش های کارآفرینی متناسب با زیر بخش های دارای مزیت نسبی و نیاز بازار کار در استان سرمایه گذاری نمود.

از فعالیت های اقتصادی استان که از مزیت نسبی بیشتری نسبت به کل کشور برخوردار می باشند، ۳ زیر رشته زراعت و باغداری، پرورش حیوانات و جنگلداری در حوزه **کشاورزی**، ۸ زیر رشته آموزش، فعالیت های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی، اداره امور عمومی، خدمات شهری و تامین اجتماعی، فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی، عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه، حمل و نقل و انبارداری و پست، فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی، املاک و مستغلات در حوزه **خدمات**، ۳ زیررشته صنعت، ساختمان و آبرسانی و مدیریت پسماند و فاضلاب در حوزه **صنعت** در اولویت برنامه ریزی و سرمایه گذاری می باشند.

لذا با توجه به نتایج تحقیق توصیه می شود برنامه ریزان ملی و منطقه ای با شناخت بخش های پایه ای و فعالیت هایی که در هر استان از مزیت نسبی برخوردار است، سیاست هایی را اتخاذ کنند که اولویتهای سرمایه گذاری، تخصیص منابع و تنظیم بودجه فعالیت های پایه ای و دارای مزیت نسبی در استان را در برگرد و سیاستهای حمایتی در جهت دستیابی به رشد

اقتصادی مناطق به سمت این فعالیت ها هدایت شود. مسئولین استانی نیز مطابق با برنامه های توسعه که بر سازماندهی فضایی و توزیع جغرافیایی جمعیت و فعالیت ها، متناسب با مزیت های نسبی هر منطقه تأکید دارند، با شناسایی بخش های پایه و فعالیتهایی که از مزیت نسبی برخوردار هستند به گونه ای استراتژی ها و سیاست های خود را اتخاذ کنند که اولویت سرمایه گذاری در فعالیت های دارای مزیت نسبی باشد، به طوری که سیاست های حمایتی در جهت دستیابی به رشد اقتصادی مناطق به سمت این فعالیت ها هدایت شود. برای سرمایه گذاری در استان همدان با توجه به نتایج اتخاذ شده در این تحقیق توصیه می گردد که اولویت برنامه ریزی و سرمایه گذاری را برای رونق هرچه بیشتر زیر بخش هایی که دارای مزیت نسبی بوده و یا حداقل وضعیت متوسط رو به رشدی دارند قرار دهند. باشد که گام موثری در مسیر رشد و توسعه اقتصادی استان همدان برداشته شود.

فهرست منابع:

- مرکز آمار ایران نتایج حساب تولید استان ها ، سال های ۱۳۹۰-۱۳۹۹
- غفاری فرد، محمد، (۱۳۹۹) ، " تحلیل ظرفیت بخش های عمده اقتصادی استانهای مختلف ایران از نظر ایجاد ارزش افزوده و چشم انداز آن در افق ۱۴۰۶ "، فصلنامه علمی سیاست های راهبردی کلان از پژوهشکده تحقیقات راهبردی مجمع تشخیص مصلحت نظام، دوره ۸ شماره ۳۰، صص ۲۳۷-۲۰۸
- آذری، زهرا، برادران خانیان، زینب ، اصغر پور، حسین (۱۴۰۲) ، " سنجش مزیت نسبی فعالیت های اقتصادی در استان گیلان: رهیافت مدل اقتصاد پایه و مدل تغییر سهم " فصلنامه مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، دانشگاه گیلان، دوره ۴ شماره ۱، صص ۴۱-۵۶
- جهانگرد، اسفندیار و کشتورز، ویدا (۱۳۹۱)، "شناسایی بخشهای کلیدی اقتصاد ایران: رویکرد نوین نظریه شبکه"، فصلنامه اقتصاد نوین، ۲۵ و ۲۶، صص ۹۷-۱۱۹.
- جهانگرد، اسفندیار و ناصری بروچنی، علیرضا (۱۳۹۶) ، "شناسایی بخش های کلیدی اقتصاد ایران با استفاده از خوشه بندی فازی ". فصلنامه پژوهش های اقتصادی ایران ۲۲(۷۲)، صص ۴۱-۷۸.
- جهانگرد، اسفندیار و حسینی، نیلوفر السادات (۱۳۹۱)، "شناسایی بخشهای کلیدی اقتصاد ایران بر مبنای تحلیل تصادفی داده- ستانده SIO"، فصلنامه تحقیقات مدل سازی اقتصادی، ۲(۱۱)، صص ۴۷-۲۳.
- قاسملو، خلیل، ذوالقدر، حمید ، کازرونی، علیرضا (۱۳۹۸) ، "بررسی مزیت نسبی و ثبات عملکرد صادرات کالاهای صنعتی در استان های ایران"، فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه ای؛ دوره ۹، شماره ۳۴، تیر ۱۳۹۸ صص ۱-۱۴.
- رنجبرفلاح، محمدرضا و رنجبر پیغان، مهدی (۱۳۹۰): "شناسایی مزیت های نسبی استان قزوین در بخش صنعت با استفاده از شاخص LQ"، ماهنامه کار و جامعه، تهران، شماره ۱۴۱، صص ۶۶-۵۴.
- آقامحمدی، نرگس ، حاجی، غلامعلی ، غفاری، هادی ، غفاری آشتیانی، پیمان(۱۴۰۰) ، "بررسی تأثیر مزیت نسبی فعالیت های مختلف بر تولید ناخالص داخلی استان ها"، فصلنامه علمی پژوهشی مدل سازی اقتصادی، سال دهم شماره ۵۴ دوره ۱۵ ، تابستان ۱۴۰۰.
- آقامحمدی، سیده نرگس، حاجی، غلامعلی، غفاری، هادی و غفاری آشتیانی، پیمان(۱۳۹۹)، "سنجش مزیت نسبی فعالیتهای اقتصادی در استانهای کشور براساس رهیافت ضریب مکانی"، فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه ای، (۴۰) ۱۰، صص ۳۵-۵۲.
- جواهری، بختیار. فقه مجیدی، علی و محمدی، سمیرا (۱۳۹۶). "بررسی مزیت های نسبی صنایع استان کردستان با استفاده از روش تعیین و تفکیک پایه اقتصادی (مبتنی بر اشتغال و ارزش افزوده) و شاخص مزیت نسبی آشکار شده"، اولین همایش بین المللی برنامه ریزی اقتصادی، توسعه پایدار و متوازن منطقه ای، رویکردها و کاربردها، دانشگاه کردستان.
- ابریشمی، حمید و منظور، داوود(۱۳۷۸). تحلیل مقایسه ای الگوی رشد نئوکلاسیک و درونزا، مجله تحقیقات اقتصادی، ۵۵، صص ۲۷-۶۴.
- پژویان، جمشید و فقیه نصیری، مرجان(۱۳۸۸). اثر رقابت مندی بر رشد اقتصادی با رویکرد الگوی رشد درونزا، فصلنامه پژوهش های اقتصادی ایران، ۱۳، صص ۱۳۲-۹۷.
- لشکری، محمد(۱۳۸۸). توسعه و برنامه ریزی، انتشارات پیام نور، تهران.

- دژپسند، فرهاد (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی ایران، پژوهشنامه اقتصادی، صص ۱۳-۴۷

- Niyimbanira, F., Eggink, M. E. and Niyimbanira, R. N. (۲۰۲۰). The Identification of the Key Sub-Industries among Coastal Metropolitan Cities of South Africa: An Application of the Location Quotient Technique. *International, Journal of Economics and Finance Studies*, ۱۲(۱), pp. ۷۰-۵۰
- Jumiyanti, K. R. (۲۰۱۸). Analysis Location Quotient dale Penentuan Sector Basis Dan Non Basis di Kabupaten Gorontalo. *Gorontalo Development Review*, ۱(۱), pp. ۲۹-۴۳.
- Andres, R.P. (۲۰۱۷): *Geography and the Determinants of Firm Exports in Indonesia*. *World Development*, ۲۲۵-۲۴۰.
- Padilla-Perez, R., Villarreal, F. G. (۲۰۱۷). *Structural change and productivity growth in Mexico, ۱۹۹۰-۲۰۱۴. Structural change and economic dynamics*, ۴۱, pp. ۵۳-۶۳.
- Sepehr Doust, H., & Barouti, M. (۲۰۱۴). "Employment changes in Lorestan province: A shift share analytic perspective". *Population Magazine*, ۲۱(۹۰-۸۹), ۳۶-۱۹. retrieved from: <http://populationmag.ir/article-۱-۲۲-fa.html> (Persian)
- Lu, Ch. (۲۰۱۶). "The Fishery Industrial Structure in China Based on the Application of Shift- Share Analysis". *Asian Agricultural Research*, USA-China Science and Culture Media Corporation, ۸(۰۷). At: http://www.iep.kolasc.net.ru/journal/files/۱۰_sev_rinok_۰_۱۷.pdf
- Sitanggang, M. (۲۰۱۵). *The Contribution of Agriculture Sector to the Economic Development (Case Study: North Sumatera)*. *Global Advanced Research Journal of Agriculture Science*, ۴(۱۱): ۷۶۹-۷۷۴.
- Elryah, y. (۲۰۱۵). Back to the agriculture-the development of the comparative advantage of Sudan's commodities. *Journal of finance an Economic*. Vol.۳, No۱.
- Alhowaish, A. K., Alsharikh, M. A., Alasmal, M. A., & Alghamdi, Z. A. (۲۰۱۵). Location Quotient Technique and Economy Analysis of Regions: Tabuk Province of Saudi Arabia as a Case Study. *International Journal of Science and Research*, ۴(۱۲), ۱۷۵۶-۱۷۶۱
- Florence, S. (۱۹۴۳). *Industrial Location and National Resources*. National Resources Planning Board, Washington, ۱۲۸-۱۳۰.
- Isserman, A. M. (۱۹۷۷). The Location Quotient Approach to Estimating Regional Economic Impacts. *Journal of the American Institute of Planners*, ۴۳(۱), ۳۳-۴۱

